Ára: 130 FORINT

64. évf. 20. szám 2009. november 1. Chesván 14. 5770.

ÚJ ÉLET

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

„A Magyarországi Zsidókért”

A Mazsihisz hagyományosan, ezúttal az 5770-es zsinagógai év alkalmával, ismét átadta „A Magyarországi Zsidókért” díjat. Az elismerésben azok a kiváló emberek részesülhetnek, akik az elmúlt időszakban sokat tettek azért, hogy a társadalmi béke, az emberek, a felekezetek közötti párbeszéd erősödjön.

A Díszteremben a korábban megszokott érdeklődésnek a sokszorosa volt tapasztalható úgy a vendégek, mint az írott és az elektronikus média részéről. Nem véletlenül.

Az idei díjazottak, *Jancsó Miklós* filmrendező, *Németh Sándor* vezető lelkész, valamint *Navon Ági* és *Navon Smuel* természetesen a maguk területén mindannyian nagy tiszteletnek és megbecsülésnek örvendő, kiváló emberek.

A kitüntetettek

Feldmájer Péter elnök üdvözölte a megjelenteket, majd *Zoltai Gusztáv* ügyvezető igazgató méltatta a kitüntetésre várókat.

Elsőként a Navon házaspárt: Ágit a magyar zsidó ifjúság vallásos neveléséért, a kóser magyar konyha szabályainak továbbadásáért, Smuelt pedig a magyar zsidó ifjúság vallásos neveléséért, imáink és a Tóra szellemének megőrzéséért és továbbadásáért.

„Smuelt mindig az ebédlőben látják, látjuk, a konyha ajtaja mellett áll, figyeli, hogy minden rendben menjen. Szigorú, tartanak tőle a gyerekek is, a dolgozók is. Ági az egyetlen, aki tudja, hogy Smuel tulajdonképpen kenyérre kenhető. De a szerepek így vannak leosztva: Smuel nagypapa a szigorú, Ági néni a kedves, szerető nagymama. Akitől mindent lehet kérni. Aki odafigyel, hogy minden kis táborozó eleget egyen és ne maradjon éhes. Ha azonban látta valaki Smuelt egyszer is az unokáival, akkor tudja, mi az igazság. A szigorú álarc leolvad, és alatta egy mosolygós, kenyérre kenhető nagypapa van.”

A következő méltatás Jancsó Miklós filmrendezőről szólt a zsidóságnak a magyar társadalomban betöltött szerepét ábrázoló filmjeiért, a pusztuló magyarországi emlékek megörökítéséért, az emberi jogok melletti töretlen kiállásáért.

„Jancsó Miklós, aki a történelmi kataklizmák rendező-filozófusa, útravalóul kapta a katasztrófaélményt: szüleit az első világháború földindulása vetette ki az erdélyi »őshazából«, ahová Jancsó kolozsvári joghallgatóként egy újabb földindulás révén mégiscsak visszatérhet majd, hogy azután a »forgó viszontság« őt is kivesse onnan. A második világháború után Magyarország másféle tapasztalatot kínál, az 1946–50 között filmrendező szakot végző Jancsó a „Fényes szelek” világteremtő lázában tanulja meg, hogy az ember úrrá lehet a történelmen.

A hatvanas években készültek azok a filmjei, melyek az úgynevezett »magyar iskola« reprezentatív darabjai. A Szegénylegények, a Csillagosok, katonák vagy a Csend és kiáltás, az Oldás és kötés elemi erejűek, nem kérdés. Új filmjeivel pedig példát mutat a fiataloknak, hogyan kell bátran elhagyni a látszólag kötelező kliséket.

Tanított a Harvardon (1990–92), Kossuth-díjas, kiváló művész, 1979-ben Cannes-ban életműdíjat kapott, majd 1990-ben a velencei filmfesztiválon és 1994-ben a magyar játékfilmszemlén is ugyanilyen elismerésben részesült.

Több filmjében foglalkozik a zsidóság sorsával, egyik legismertebb ilyen alkotása a Hajnal. Örök emléket állított Jelenlét című kisfilm-trilógiájában a tokaj-hegyaljai zsidóságnak. Aktív részvevője az antiszemita, raszszista jelenségekkel szembeni mozgalmaknak, mindig kiállt az emberi méltóságukban megsértett üldözöttek mellett.”

Németh Sándor vezető lelkész közös örökségünk, Szentírásunk tanainak hirdetéséért, a magyarországi zsidósággal fenntartott kapcsolatok erősítéséért, a zsidó nép több ezer éves álmodozása után létrejött önálló zsidó állam melletti kiállásáért, az antiszemitizmus elleni töretlen fellépéséért vehette át a kitüntetést.

1996-ban Németh Sándor egyik fő szervezője volt a nemzetközi sikerű Nem feledkezünk el Rólad, Jeruzsálem elnevezésű jeruzsálemi konferenciának, amelyért az izraeli kormány, valamint *Ehud Olmert* akkori polgármester elismerésben részesítette.

A díjakat Feldmájer Péter adta át, majd a kitüntetettek köszönő szavai hangzottak el.

Navon Ági, aki – mint mondta – nem a szavak embere, motivációként a gyermekek iránti mérhetetlen szeretetre hivatkozott. Beszélt életéről, párjáról, népes családjáról, s elmondta azt is, hogy évek óta folyamatosan tartja a kapcsolatot a régi és az újabb szarvasi fiatalokkal.

Jancsó Miklós megköszönte a kitüntetést, hozzátéve, hogy „ez a mai világban nem semmi”, majd egy gondolatát osztotta meg a jelenlévőkkel: „aki nem tanulja meg a történelmet, annak újra kell élnie azt”. Végül az Örökkévaló áldását kérte mindnyájunkra.

Németh Sándor egyebek mellett elmondta: „Emberként, keresztényként, magyarként a zsidó Kinyilatkoztatás a legnagyobb áldást jelenti életemben. (...) A Szentírás megismerése döbbentett rá, hogy az egész emberiséghez hasonlóan én is a zsidóság adósa vagyok az Isten országának azokért az igazságaiért, szellemi kincseiért, szövetségeiért és bibliai személyeiért, amelyekkel Isten népe megáldotta a világot. (...) A magyarországi zsidósággal való kapcsolataink erősítésében nem a térítés szándéka mozgat.” Végül ezekkel a szavakkal zárta beszédét: „Isten áldja meg a magyarországi zsidóságot, Izrael Államát, a Hit Gyülekezetét és Magyarországot egyaránt.”

A minden szempontból kivételesen szép eseményen mások mellett megjelent *Herczog László,* az ortodox hitközség elnöke, *Deutsch László* főrabbi, *Suchman Tamás* országgyűlési képviselő, *Verő Tamás* rabbi, valamint számos budapesti és vidéki templomkörzet első embere is.

Az eseményt állófogadás zárta.

gáljuli

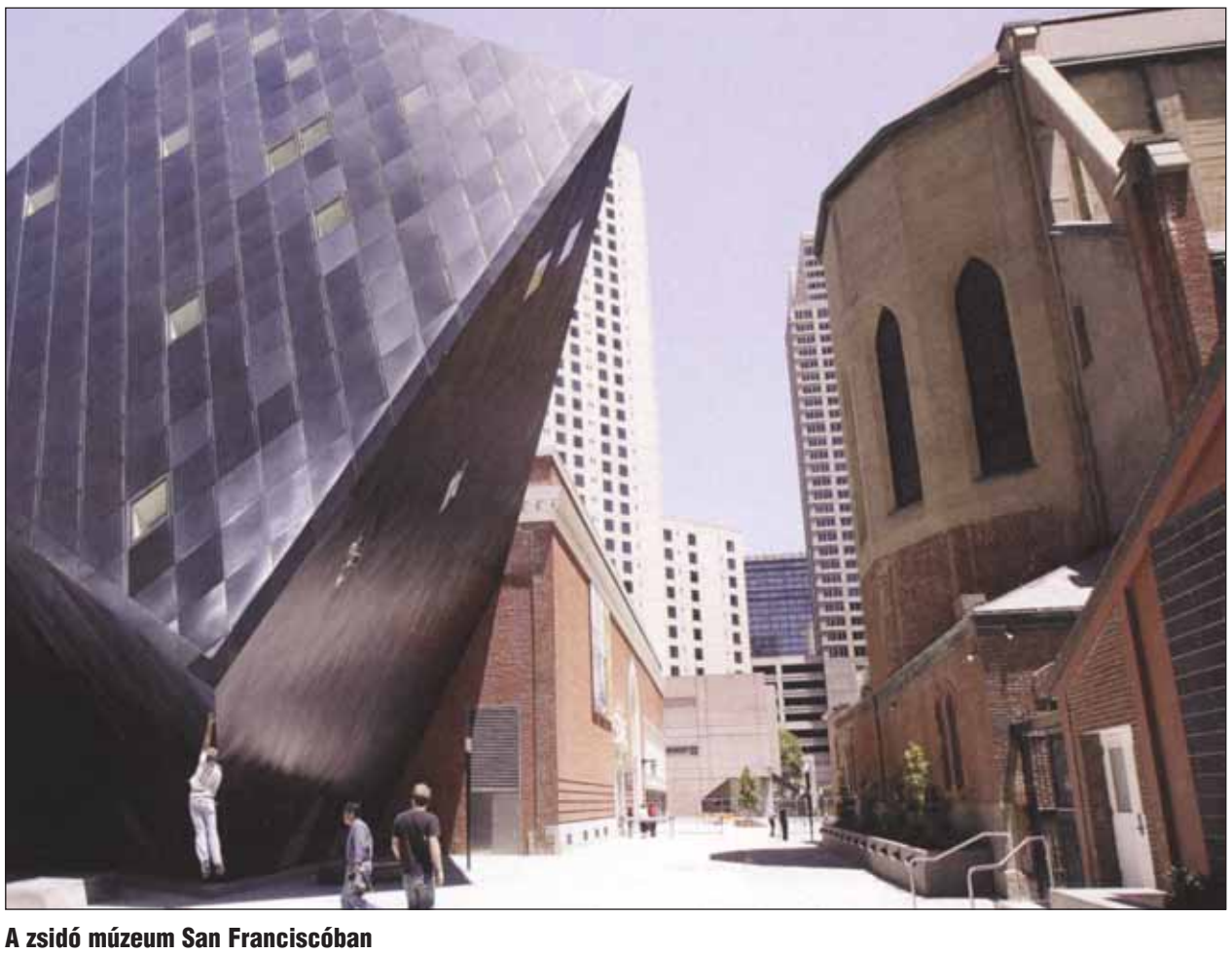

A zsidó múzeum San Franciscóban

Felhívás

Az 5770. évi Magyar Zsidó Kongresszus ülését 2009. november 15-én 10 órára összehívjuk a Budapest, Wesselényi u. 7. szám alatt lévő Goldmark Terembe

A Kongresszuson részt vehet minden olyan önálló jogi személyiségű vagy jogi személyiség nélküli csoport, amely magát magyar zsidóként határozza meg, és legalább az ülést megelőző 15. napon regisztrálás céljából részvételi szándékát bejelenti, és kinyilvánítja kötődését a magyar zsidósághoz.

A Kongresszuson valamennyi részt vevő csoportot azonos jog illeti meg, a Kongresszus a résztvevőkre nézve kötelező érvényű döntést nem hozhat.

Az ülésre való jelentkezés, regisztrálás vagy részvétel elmulasztása nem jelenti azt, hogy a Kongresszus későbbi ülésein az adott csoport ne vehetne részt.

Az ülés a működési szabályait saját maga állapítja meg.

Az ülés napirendje

Elnöki megnyitó

1. A Kongresszus Választási Szabályzatára tett javaslat megvitatása, határozathozatal.
2. A Kongresszus végleges Működési Szabályaira tett javaslat megvitatása, határozathozatal.
3. Beszámoló a kongresszusi bizottságok megalakulásáról és működéséről.
4. Zárszó.

A Magyar Zsidó Kongresszus elnökségének nevében:

Dr. Feldmájer Péter
elnök

Van fogalmad?

COM GEDÁLJÁ – (héber) a Gedáljá ben Áchikám (l. o.) meggyilkolására elrendelt böjt (lásd Böjtök).

CÓRESZ – (jiddis) a héber eredetiből – Cárot – elszármazott szó: bú és baj, szegénység.

CÖDÁKÁ – (héber) jótékonyság. „A C. megment a haláltól” – írja a Példabeszédek szerzője (10,2), a hagyomány szerint bölcs Salamon. Egyéni vagy közösségi formában jelentkezik, a Talmud szerint a zsidó nép egyik ismertetőjele. Van, amikor egy – időben adott – konstruktív kölcsön megmenthet egy embert attól, hogy rászoruljon a C.-ra. A háláchá pontosan szabályozza a C. módozatait, ki veheti igénybe és kinek tilos ez, mennyit köteles egy ember vagyonából erre áldozni (egy ötöd), hogy ő maga ne jusson koldusbotra. Maimonides (l. o.) nyolc fokozatát ismerteti; a legnemesebb, ha az, aki adja, nem tudja, kinek adja, és aki kapja, nem tudja, kitől kapta (lásd Gmilut cheszed és Máászér).

CÖDUKIM – (szadduceusok) zsidó politikai párt a második Szentély idejében, a Hasmóneus királyok kormánypártja. Szekuláris, a Tórát önkényesen értelmező, az uralkodó osztály érdekeinek és kényelmének megfelelően. Ellenfeleik voltak a prusim (farizeusok, lásd ott), a hagyományosan hithű zsidók, a háláchá művelői. A Talmud (l. o.) sok helyütt gúnyolja és kipellengérezi a szadduceus „rabbik” tudatlanságát. Mivel a Tórát gyakran szó szerint értelmezték, voltak, akik karaita beütéseket véltek felfedezni a C.-nál, bár a hivatalos karaizmus sokkal később kezdődött.

CSODARABBI – (a német Wunderrabbiner nyomán) a cházid rebbe régies magyar elnevezése.

DÁJJÁN – (héber) bíró, aki a háláchá alapján bíráskodik. Bizonyos szempontból több, mint rabbi: nem minden rabbi D., de minden D. – rabbi.

DÁRKÉ HÁEMORI – (héber) szó szerint: az emoriták útjai. Olyan szokások, amelyek valamilyen fajta pogány bálványimádással vannak egybekötve. Az emoriták az ősi Kánaán egyik népe volt (a hét közül), amely különösen kitűnt embertelen, barbár és frivol idolkultuszával. A D. E. egy sor olyan viselkedési normát tartalmaz, amelyek babonákat és idegen vallási elemekből álló szokásokat hordoznak, pl „lekopogni” valamit, ami angolul („touch wood”) a keresztfára emlékeztet.

DÁRKÉ SÁLOM – (héber) szó szerint a béke ösvényei. Van egy sor dolog, amit a D. S. miatt és alapján rendeltek el, pl. a nem zsidókkal való viszony több eleme. „A béke kedvéért.”

DÁVENOLNI – (jiddis, a latin *devotió*ból) imádkozni.

Naftali Kraus

9 770133 135009 09020

Körzeti kitekintő

Pécs

A hitközség szeptemberi közgyűlésén, melyen a 74 tag közül jelen volt 56, *Krausz Istvánnak* (aki több hittestvére kérésére se mondott le elöljárósági tagságáról, ezért erről egy következő közgyűlés határoz majd) az elnöki tisztségéről való lemondása után *Goldmann Tamást* választották meg a helyére. 1967-ben zsidó családban született, jelenleg a pécsi TÁMASZ Alapítvány Integrált Intézmény vezetője. Szociális munkás végzettsége van, 2006-ban zsidó vezetőképzésben vett részt. A közgyűlés módosította a hitközség Alapszabályát, ennek értelmében az új elnök tisztségét társadalmi megbízatással végzi.

* * *

A hitközség Hagyomány Szociális Alapítványa rendezésében a Fürdő utcai székház nagytermében, nagyszámú érdeklődő előtt mutatta be *Tám László* pécsi fotóművész az „Egyházak éve" tiszteletére a Szentföldről és a zsinagógánkról készített diapanorámáit. A vendégeket *Halas Ilona,* az alapítvány elnöke üdvözölte, majd *Kürti Mihály* köszöntötte az előadót, és elevenítette fel korábbi fotós együttdolgozásaik emlékét. A zsinagógáról készült képek megtekintése közben *Schönberger András* főrabbi szólt a műemlék jellegű épület múltjáról és egyre szépülő jelenéről. A szentföldi fotók szinte elvitték a csodálatos tájakra az érdeklődőket.

Mitzki Ervin

Szeged

Az őszi vallási ünnepek közé beékelve tovább folytatódott az V. Szegedi Őszi Zsidó Kulturális Fesztivál több mint 2 hónapos rendezvénysorozata. *Perneczky Balázs* orgonaművész, a 2004. évi I. Szegedi Országos Orgonistafesztivál nagydíjasa, a Szent József Jezsuita Templom orgonistája, zeneművészeti iskolai orgona főtárgy tanár Bach, Händel, Liszt Ferenc és Vierne műveit játszotta koncertjén, a Weiner Kamarazenekar *Weininger Richárd* vezényletével Riegel, Stamitz, Boccherini, Haydn, Weiner alkotásait szólaltatta meg „Haydn és európai kortársai" címmel megtartott hangversenyén. Nagy sikert aratott a *Márffy Gabriella* hegedűművész (Bern) által előadott Ernst von Gemmingen-hegedűverseny, ami magyarországi bemutató volt. A szegedi tanulmányok után más városokban munkát vállaló, egyéni teljesítményekben is nyertes Fourtissimo Együttes fellépése már egy érett produkciót tükrözött Charpentier, Dvorák, Prokofjev, Beethoven, Rachmanyinov és Csajkovszkij műveinek megszólaltatásával. Különösen ez utóbbi 1812 nyitánya, az Új világ szimfónia, az Egmont-nyitány aratott vastapsot, de álló közönség ünnepelte a fiatal együttest az orgona, fúvósok és dobosok együttműködésében koncertet záró Vangelis 1492 számával. A fesztivál tovább folytatódik, színesítve és tartalommal bővítve ünnepeinket.

***

Az Alapítvány a Szegedi Zsinagógáért, a hitközség, a Szegedi Magyar–Izraeli Baráti Társaság és Izrael Dél-magyarországi Konzuli Képviselete szervezésében hatalmas sikerrel tért vissza ismét Szegedre Haydn, Mozart és Beethoven műveivel *Frankl Péter* zongoraművész Londonból. A koncert előtt *Meszlényi László* zenetörténész mutatta be a hazánkból elszármazott, de mindvégig hű művészt a közönségnek, s ismertette az alkotások történetét. A rendezvény értékét növelte, hogy az estet *Kármán György* zongorista, orgonista emlékének szentelték, és a programon részt vett az ORZSE hajdani tanszékvezetőjének özvegye és húga is. Megtisztelte a koncertet *Gyüdi Sándor,* a Szegedi Nemzeti Színház főigazgatója, a Szegedi Szimfonikus Zenekar karnagya, *Baross Gábor,* a Szegedi Szimfonikus Zenekar főigazgatója, *Kerek Ferenc,* az SZTE Zeneművészeti Kar dékánja és számos közéleti személyiség is.

* * *

A V. Szegedi Őszi Zsidó Kulturális Fesztivál kamararendezvényeként nyílt meg *Duby Tal* izraeli fotóművész kiállítása „A Holt-tengerről". A 416 méterrel a tengerszint alatt elhelyezkedő, ásványokban gazdag, gyógyításra is használatos természeti csoda színes képeit *Lednitzky András,* Izrael tiszteletbeli konzulja mutatta be az érdeklődőknek, köztük számos olyan szegedinek, akik a Szegedi Magyar–Izraeli Baráti Társaság és a C&T Hungary által szervezett elmúlt 3 évi izraeli utakon jelen voltak és a jövőre szervezendő úti programra tervezik részvételüket. A fesztivál Händel Izrael Egyiptomban c. oratóriumának ősbemutatójával folytatódik az SZTE ZMK Szimfonikus Zenekar, a Vox Universitatis Szegediensis Vegyeskara és a Budapesti Erkel Ferenc Vegyeskar előadásában, *Lukács Angéla* és *Illés Gabriella* (szoprán), *Kiss András* és *Szélpál Szilveszter* (basszus) közreműködésével, *Cseri Zsófia* DLA karnagy vezényletével.

* * *

Händel legkiemelkedőbb oratóriumai 1738 és 1751 között keletkeztek. Ebben az időszakban – az angol nyelvű műveket tekintve – a Saul és a Messiás között készült az Izrael Egyiptomban c. remekmű. Noha valóban remekműnek mondható, hosszú terjedelme és súlyos kórustételei miatt mégis ritkán hallható.

Az V. Szegedi Őszi Zsidó Kulturális Fesztivál keretében a hatalmas mű keresztmetszetét mutatta be az SZTE ZMK kibővített Szimfonikus Zenekara, a Vox Universitatis Szegediensis Vegyeskar és a Budapesti Erkel Ferenc Vegyeskar *Cseri Zsófia* DLA karnagy, főiskolai docens vezényletével. Az előadásban közreműködött *Lukács Angéla* és *Illés Gabriella* (szoprán), *Kiss András* és *Szélpál Szilveszter* (basszus). A zsinagógát megtöltő közel félezer ember hatalmas ünnepléssel köszöntötte a monumentális oratórium keresztmetszetét, ahol a csodás dallamok mellett kivetítéssel is illusztrálták a Genezis záróeseményeit, amikor a nép József halálát siratja, az Exodust, az egyiptomiakat ért tíz csapás szemléletes megjelenítésével, Mózes énekét, amelyben Händel Mózesnek az egyiptomi szabadulás után elhangzó hálaadó imádságát használta fel. E mű fontos kísérlete és nélkülözhetetlen előzménye volt a művész számára, hogy megírja az élete fő művének tartott Messiás c. oratóriumát. Az alkotásban többször visszatér dallamokban „az Úr uralkodik örökkön-örökké". Az idei zsinagógai koncertsorozat valamennyi eseménye jelentős közönség előtt és nagy sajtóvisszhanggal zajlott. Az előadást *Kerek Ferenc* DLA zongoraművész, az egyetem zeneművészeti karának dékánja vezette, a sokszínű kivetített produkció nem valósulhatott volna meg *Juhász J. Pál* hitközségi hivatalvezető példás előkészítése nélkül. A nagyszámú közönség a műsor előtt és után megtekintette *Duby Tal* „A Holt-tenger" c. kiállítását. A vendégek kézhez kapták a Szegedi Magyar–Izraeli Baráti Társaság által jövőre szervezendő ereci út tervezetét is, amely mar negyedik turisztikai programja a térség természeti kincsei és csodás építészeti remekei iránt érdeklődőknek.

L. A.

Bethlen tér

Jom Kippur előtti nap, vasárnap reggel rendkívüli esemény színhelye volt a templom. Ekkorra készült el a közösség egyik felújított tórája, amely *Farnadi-Jerusálmi Márk* szófér áldozatos, precíz, odaadó munkáját dicséri. A kistemplomban azzal kezdődött az ünnepség, hogy *Kerekes Béla, Frölich Róbert* és a templom főrabbija, *Deutsch Róbert* beírta az utolsó betűket a tekercsbe, amelyet ezután tánccal és énekkel kísérve helyeztünk el a Nagytemplom tóraszekrényében. Deutsch Róbert főrabbi mondott köszöntőt, *Rav Adler,* a Tikva Hungary vezetője dalokkal emelte az ünnepi esemény hangulatát.

* * *

A Szimchát Tora ünnepséget a hagyományok szellemében tartottuk meg. A tórákat az esti és a reggeli imádkozásnál is egymást váltva vitték a hívek, őket követték a gyerekek zászlóikkal. A főrabbi maga köré gyűjtötte a több mint száz óvodást és iskolást, akik nagy figyelemmel hallgatták végig a tanítást és a rabbinikus áldást. Délben Deutsch Róbert chátán toraként szöúdán, ebéden látta vendégül a közösség tagjait. Megköszönte a körzet funkcionáriusainak, dolgozóinak és híveinek egész évi munkájukat, a támogatást, a lelkesedést, amellyel a templom fenntartásáért fáradoznak. Szólt a nap jelentőségéről, köszöntötte „vőlegénytársait", *Winkler Miksát* és *Deutsch Pétert.* Közös énekléssel, majd az asztali ima elmondásával ért véget az ünnepség.

* * *

Völgyi Péter és *Sugár Judit* másodszülött fiát, *Brúnót* Szukkot első félünnepén vették fel Ábrahám szövetségébe. A körülmetélést *Köves Slomó* végezte. *Deutsch Róbert* főrabbi a Báruch héber nevet adta az újszülöttnek. *Mázál tov* az egész családnak!

* * *

Goldstein Dávid Dezső áldott emlékére családja a templomban emléktáblát helyezett el. A mártíriumot szenvedett Goldstein Dezsőnek, aki itt volt bár micva, már szülei is a közösséghez tartoztak. Az Izraelből e kegyeletes szertartásra ideérkező fia, menye és unokája jelenlétében *Schwezoff Dávid* kántor éneke után *Deutsch Róbert* főrabbi avatta fel a táblát.

Hegedűs

A szimchát torai halvacsora imádkozással kezdődött. *Deutsch László* főrabbi köszöntötte a megjelenteket, közöttük *Tóth Józsefet,* a kerület polgármesterét és *Zoltai Gusztávot,* a körzet elnökét. A mincha-mááriv ima után a díszteremben gyönyörűen megterített asztalok várták a hittestvéreket. A halkocsonya a körzetben készült, *Singer Andrásné* vezetésével.

Zoltai Gusztáv üdvözölte a jelenlévőket, majd megköszönte a vendéglátást a chátánoknak, név szerint Deutsch László főrabbinak, *Klein Ervin* főkántornak és *Áron Michálásvili* gábának.

A főrabbi beszélt a Börésit hetiszakaszról, felhívta a figyelmet a tóratanulás fontosságára. Ezt követően bemutatta a 11. századi spanyol zsidó irodalom két kiemelkedő költői egyéniségét, *Izsák Ibn Gajjátot* és *Jószef Ibn Abiturt.* Két szép versüket is felolvasta, melyeket *Patai József* fordított magyarra.

A jó hangulatban lezajlott estén közös éneklés is volt. A körzet két kántora, *Klein Ervin* és *Biczó Tamás* vezetésével szebbnél szebb ivrit dalok csendültek fel. Az étkezés utáni imát *Sipos Béla* elöljáró mondta el.

LAKÁS, ÉPÜLET FELÚJÍTÁSA

- Alpinista módon homlokzatjavítás, tetőfedés
- Gázberendezések, gázvezetékek felülvizsgálata (hatósági engedéllyel)
- Műszaki vezetés, árajánlat-készítés hitelfelvételhez is

FRANK (alapítva: 1892/1972)
Tel./fax: (1) 331-5743
E-mail: frank1063@t-online.hu

Limmud Magyarország Alapítvány

A konferenciák, szabadegyetemek, workshopok és tréningek jellegzetességeit, tanulástípusait is ötvöző Limmud 28 éve indult útnak Angliából. Magyarországgal együtt immár 22 országban követték a mintát, és hoztak létre helyi Limmud-kezdeményezéseket Amerikától Törökországig.

Kelet-Európában a Joint Distribution Committee (JDC) célul tűzte ki a zsidó kezdeményezések támogatását. A Magyarországon elsősorban a hazai kérdésekre, témákra koncentrálva, a magyar zsidó közösségnek szánt programok szervezésére létrejött Keset első rendezvénye – a JDC támogatásával – 2006 szeptemberében volt. A sikeres konferencia után egy évvel – az angol Limmud egyetértésével – a következő rendezvény már Limmud néven valósult meg. Később a szervezők – önálló kezdeményezésként – a Limmud magyarországi eseményeinek megszervezésére megalapították a Limmud Magyarország Alapítványt.

Az alapítvány legfontosabb idei rendezvénye november 6–8. között lesz Telkiben. „Ezt a konferenciát már teljesen a hagyományos, önkéntességen alapuló Limmud-elvek szerint rendezzük meg" – mondta Borgula András, a Limmud Magyarország Alapítvány elnöke, aki kiemelte: „Az előadók ingyenesen tartanak programokat, a jegyeknél is csak a meghirdetett kedvezményeket lehet igénybe venni, és az önkéntesek még költségtérítést sem kaphatnak."

A Limmudon részt vesz többek között: Perczel Anna építész, Klein Dávid hegymászó, Schweitzer Gábor, az MTA tudományos főmunkatársa, Michael Miller, a CEU oktatója és sokan mások.

A konferencián párhuzamosan zajlanak a különböző foglalkozások, többek között művészet, vallás, közösség témakörben. A programok jórészt magyarul folynak, azonban mindig van ezekkel egy időben angol vagy akár héber nyelvű foglalkozás is. „A hangsúly a sokszínűségen van... Az előadók is résztvevők, és arra buzdítjuk őket, hogy más foglalkozásokon is vegyenek részt. A programok széles skáláját különböző felekezetekből való és/vagy eltérő szempontokkal rendelkező előadók vezetik. A rendezvény megfelel a kásrut („hagyományos" zsidó étkezés) és a szombattartás előírásainak is" – fejezte be Borgula András.

Kapcsolat:

Limmud Magyarország Alapítvány
Cím: 1075 Budapest, Holló u. 1.
Képviselő: Borgula András
Telefon: +36-20-776-0732
E-mail: info@limmud.hu
www.limmud.hu

Olvasóink véleménye

Nem akarok földet venni

Munkahelyemen, ahol újságot is árulnak, a következő szalagcímet olvashattam kiemelt, kb. 5 cm-es betűkkel: „Titokban földet árusítanak ki a zsidóknak."

Elgondolkodtam. Vajon nekünk? Nem keresek annyit, bérből, fizetésből élek, és azt hiszem sok hittestvérem is; van közöttünk vallásos, van, aki szülei, nagyszülei miatt, és természetesen annak születtünk!

Elgondolkodtam: a szélsőjobboldalnak ki a zsidó? Aki lop, csal, hazudik, az mind zsidó? Pejoratív jelző, futballmeccseken is használatos, skandálni való szavak és mondatok?

Az egyik kereskedelmi televízióban börtönviselt emberek vacsoráznak, egyikük hitsorsosunk. Ezzel kapcsolatban az Echo Tv-ben merült fel az identitás kérdése. Megint csak kérdeztem magamban: vajon a zsidó-magyar identitásra vagy a bűnözői identitásra gondoltak a jelzett tévé szélsőjobb műsorvezetői?

Vajon milyen jövő elé nézünk? Jön egy Horthyéhoz hasonló kormány, ahol antiszemiták ülnek majd a padsorokban? Mint ahogy már megtörtént, nyíltan lehet zsidózni. Egyetlen párt vonult ki, tisztelem is őket érte, csak az a baj, hogy részben ők az okozói az elkövetkező éveknek, mert történelmi esélyt szalasztottak el. Természetesem a mostani ellenzék is felelős, mert a nyolc évben nem konstruktív ellenzéke volt a kormánynak, hanem a hatalom megszerzésének minden eszközét bevetették – meg is lesz a büntetés, nekik is és sokunknak, e hibák terheit viseljük sok éve, és beláthatatlan következményei lesznek.

Rejtő Gábor
Keszthely

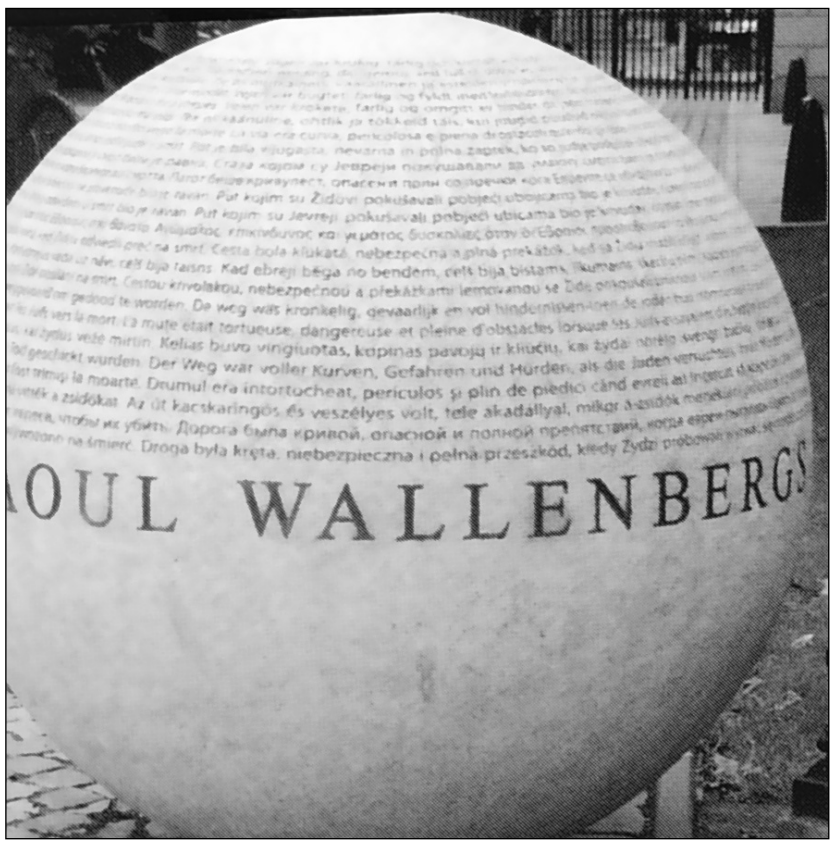

Wallenberg-emlékmű Stockholmban

Anna Frank látogatása

Anna Frank mosolyogva néz ránk a rettenetes állapotban lévő Rumbach utcai zsinagóga paravánjairól. Igen, ő 15 éves koráig többet élt át, mint hogy felháborodjon a csúf palánkokon, a vörös szőnyeggel sem takarható betonon. Ő az arcával, a szemével, a mosolyával emlékeztet és figyelmeztet.

Ő a kiállítás hősnője. A kiállítás címe: Anna Frank a művészek szemével. „Anna Frank fényképe egyike azoknak a képeknek, amelyek örökre üldöznek engem, s nyilván sok millió embert – mondta beszédében *Wilhelm Péter,* a kiállítás szervezője. – És az a pillanat, amikor SS-katonák betörik Anna búvóhelyének ajtaját, a legdrámaibb szituáció, amelyet valaha olvastam."

A legismertebb képe

Anna Frank arca sok művészt megihletett, hangsúlyozta a megnyitón *Batya Brutin* professzornő. A világon kiállítások tucatjain mutatták be festők, szobrászok, keramikusok róla szóló vagy vele kapcsolatos alkotásait. Most ide, a Rumbach utcai átmeneti kiállítóterembe (Wilhelm Péter Art Project) érkezett több festmény az Egyesült Államokból, Izraelből, Hollandiából, s persze itt vannak mellettük a hazai művészek alkotásai is. Összesen húsz mű.

Talán nem véletlen, hogy a legtöbben – *Vivien Kabar, William Rock-Huang Xiang, Werner Horvath* – Anna Frank mosolyát örökítették meg. *Haya Graetz-Ran* két képen csak a mosolyát és külön a szemét, s ha nem ezen a kiállításon látnánk, akkor is tudnánk, hogy „ez ő!" A holokauszt legismertebb áldozata, a legismertebb gyermekáldozat. Ő az, aki nevet adott a holokausztnak – tudtuk meg *Aliza Bin-Nountól,* Izrael budapesti nagykövetétől. Ő az, aki „nevesíti" a hatmillió áldozatot, köztük a másfél millió gyereket.

Több alkotás a naplóíró Annát örökíti meg. Anna naplója olyan tanúságtétel, amely az egész világot bejárta, s amelyet sokan ma is tiltanak a gyerekek, fiatalok elől. (Egy személyes megjegyzés: barátnőm keresztségben nevelt unokáinak adta ajándékul Anna Frank naplóját. A lányok anyja eldugta a könyvet. Nem tudhatta, hogy ő már a sokadik a sorban.) A holokauszt tagadása talán éppen ezzel a naplóval kezdődött: 1945/46-ban több könyvkiadó visszautasította a túlélő apa, *Otto Frank* kérését, hogy adják ki leánya naplóját, amely csak az 50-es évek elején jelent meg, akkor viszont azonnal világsiker lett (nem nálunk). De Annát még halálában is támadták: több „kritikus" azt állította, hogy ilyet egy 13 éves kislány nem írhatott, hogy a napló nem hiteles, hogy „idegenkezűségről" árulkodik, hogy átszerkesztették. Egy tekintélyes hazai könyvkiadó nem tartotta kiadásra alkalmasnak azt a könyvet, amelyet a Frank nővérek holland túlélőtársai írtak a lányok szörnyű bergen-belseni végnapjairól.

A kiállító művészek szinte félve nyúltak e témához: a deportált Anna kopaszra borotvált fejét, óriási szemének fájdalmas pillantását, Annát a szögesdrót mögött alig merik megmutatni. Mert Anna Frank a művészek szemében nem ilyen. Az „Anna Frank-mosoly" átallép a borzalmakon még akkor is, ha ő ezeket a borzalmakat nem tudta túlélni, sőt, egyes túlélő tanúk szerint ott, Auschwitzban nem is akart már élni.

A kiállítás bevezetője egy térkép: Frankfurt – Amsterdam – Westerborg (átmeneti gyűjtőtábor) – Auschwitz-Bergen-Belsen.

Aaron Morgan „A holokauszt arca" című festményén a koponyák és hullahegyek mögül mégis Anna Frank mosolya és a világra barátságosan néző szeme tekint ránk.

Idén lenne nyolcvanesztendős. Tizenöt évet élt. Egy darab kenyérhéjért odaadta volna a „lehetőséget", hogy őt festők megmintázzák, s a képeket a Rumbach utcai, holokausztmementónak is beillő zsinagógában állítsák ki, hogy róla alapítványokat, iskolákat nevezzenek el. (Nálunk véletlenül letörölték nevét arról az iskoláról, amely valóban méltón viselhette volna. Nincs olyan sok zsidó hős-hősnő, hogy intézményeink ne tudnának megosztozni rajtuk. **SzÉ.**)

Brutin professzornő a megnyitón köszönetet mondott a Temple Tifereth Israel múzeumnak, amely több alkotást kölcsönzött erre az alkalomra, az izraeli külügyminisztériumnak, amely a szállításban segédkezett, a Mazsihisznek a támogatásért, több művésznek, aki alkotását személyesen hozta el, s mindenekelőtt a szervező Wilhelm Péternek.

Sokatmondó kiállítás. Mindenkinek, de diákoknak mindenképpen. Eljöhetnének az egykor Anna Frank nevét viselő budapesti iskola tanulói is.

Szécsi Éva

ZSIDÓ VILÁGHÍRADÓ

Nők nélkül akarnak imádkozni

Újabb vita tárgya vallásosok és szekulárisok között, vagy az izraeli társadalmi megértés egyik friss hajtása? Erre pillanatnyilag még nincs válasz.

A téma mindenesetre új: Izraelben sokan használják a reggeli órákban a vonatot ahhoz, hogy időben munkába érjenek. Így sokan utaznak a déli Beér-Seváról, Kirját-Gátról Tel-Avivba és környékére. Hogy időt nyerjenek, a vallásos férfiak a vonaton imádkoznak. Ehhez hely kell és minján (10 felnőtt férfi).

Az utóbbival nincs baj, de a vonatokon nincs zsinagóga-kupé (miért nincs? – kérdik sokan). A megoldás: egy-egy kupéban megkérik a hölgyeket, fáradjanak át a szomszédos fülkébe.

Ez sem lenne probléma, ha nem akadna itt-ott egy-egy harcias feminista vagy vallásellenes nő, aki kiveri a balhét: még hogy ő menjen máshová?! Mire fel? Micsoda vallási kényszer ez?!

Az igazság az, hogy senkit nem kényszerítenek, hanem udvariasan felkérnek, és ez egy emberi kérés, amit meg lehet érteni. A közlekedésügyi minisztérium nem lát ebben problémát – jelenti ki egy illetékes. A vonat igazgatóságában tudják, hogy vannak vonalak, például a Beér-Sevá–Tel-Aviv, ahol állandó utasok, köztük bezupált tisztek utaznak naponta, és „szívük joga imádkozni".

Ha lesz rá igény, bevezetnek egy zsinagóga-vagont, bár az a nap nagy részében üresen fog állni – mondják.

Teherán a zsidóknak teher ám...

„Szép hely, jó hely Teherán" – valamikor így énekelte meg a perzsa fővárost a pesti kuplé. Ma se nem szép, se nem jó, de főleg életveszélyes.

Most már ugyan egy kissé alábbhagyott a tüntetéssorozat, amely Ahmadinezsád szovjet stílusú választási győzelme ellen tiltakozott, de amikor az utcán lőttek, a perzsa zsidók bezárkóztak zsinagógáikba és zsoltárokat mondtak. Ez derül ki egy jeruzsálemi vallásos hetilap, a Hámispáchá tudósításából, amit egy párizsi zsidó újságírótól kaptak, akinek sikerült néhány nap után kimenekülni a pokolból.

„A zsidók féltek, mert ilyenkor rendszerint rajtuk csattan az ostor – mondja az újságíró –, bár zsidók nem vettek részt a tüntetésekben, sőt, a hivatalos zsidó képviselet megnyugtató, lojális közleményt tett közzé."

Az én rabbim egy fekete nő...

Az amerikai reformzsidókat nem lehet maradisággal vádolni. „Megfogyva bár, de törve nem" (hiszen évről évre morzsolódik le a számuk), azért állandóan újítanak. Most itt van a legújabb: egy fekete női rabbi, akit a reformmozgalom ohiói szárnya avatott fel ezekben a hetekben Cincinattiben.

Ez a 45 éves hölgy harmadik állomása. Született mint a Pentekostal (Pünkösdi) egyház tagja, majd később átváltott a baptistákhoz, húsz évvel ezelőtt pedig „betért" a zsidó „reformátusokhoz". Közben tanult keleti vallásokat és sokat forgolódott a Jézus-hívő zsidóknál. Sokak szerint itt kapta az ösztönzést, hogy betérjen és „csináljon valamit – belülről". Alyssa szerint amikor ez történt, „keresztény barátaim azt hitték, hogy szarvakat növesztettem", afrikai barátai biztosak voltak, hogy eladta magát a zsidóknak, és „maguk a zsidók sem fogadtak nagy lelkesedéssel".

Most novemberben rabbi lesz a greenville-i Beth Shalom zsinagógában, Dél-Carolinában. Temploma egyszerre tartozik a konzervatív és a reform irányzatú közösséghez, és kijelentése szerint ő képviseli a judaizmus „új arcát".

A 45 éves, hajadon rabbinak van egy 14 éves örökbe fogadott lánya, aki zsidó, akárcsak ő...

A. S.

Szegjük meg együtt a szombatot!

Azt mondják, liberális rabbi vagyok (ha van ilyen), ami abból áll, hogy nem vállalom be, hogy híveimet otthoni vagy közterületi szombattartásra kényszerítsem, beérem annyival, hogy a zsinagógában nem hagyom megszegni a sábbát törvényeit.

Schweitzer József legutolsó rabbiavató beszédében hangoztatott szavaival értek egyet: ne legyetek a vallás csendőrei!

Abba sem egyeztem bele, amikor az egyik templomlátogató azt kérte, hogy sábbátra biztosítsunk néhány helyet a zsinagóga előtti parkolóban...

Az viszont, hogy egy zsidó iskola saját ünnepségsorozata alkalmával nyilvánosan meghirdesse, hogy 1 órával a sábbát bejövetele után autóbusszal menjenek zsinagógába – ez még nem volt.

Ezért kár volt Anna Frankról Scheiber Sándorra változtatni az iskola nevét.

Kardos Péter főrabbi

MEGHÍVÓ

A BUDAPESTI ZSIDÓ HITKÖZSÉG SCHEIBER SÁNDOR GIMNÁZIUMA ÉS ÁLTALÁNOS ISKOLÁJA FENNÁLLÁSÁNAK 90. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL RENDEZETT ÜNNEPSÉGEKRE

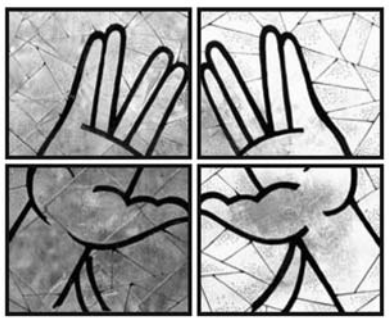

2009. NOVEMBER 6. (PÉNTEK)

17 ÓRAKOR

találkozó a Cházár András u. 10. szám előtt,
a volt Zsidó Gimnázium és Ipari Középiskola,
(jelenleg az ELTE Radnóti Miklós Gyakorlóiskola)
földszinti aulájában elhelyezett emléktábla megkoszorúzására.
Ezt követően busszal közösen megyünk át a Bérkocsis utcai Zsinagógába.

18 ÓRAKOR

Ünnepi Istentisztelet a Rabbiképző Egyetem Zsinagógájában.
Az Istentiszteletet DR SCHŐNER ALFRÉD rabbi úr,
az ORZSE rektora tartja,
majd részt veszünk a kiduson az emeleti teremben.

2009. NOVEMBER 7. (SZOMBAT)

18.30 ÓRÁTÓL

a Scheiber Sándor iskola épületében
(1145 Budapest, Laky Adolf u. 38-40.)
Gálaműsor
Bevezető: ZOLTAI GUSZTÁV
a BZSH ügyvezető igazgatója.
Visszaemlékezések a régi iskolára:
DR SCHWEITZER JÓZSEF nyug. főrabbi
VERŐ TAMÁS rabbi.
A műsorban fellépnek volt diákok:
GORDON ZSUZSA színművész
KERTÉSZ ENDRE csellóművész
VILLÁNYI DÁNIEL zongoraművész
jelenlegi diákok:
DÖME NORBERT – hegedű
KUNA KATA – ének
LIGETI MERCÉDESZ – ének
PUPORKA LAJOS – gitár.
Iskolatörténeti kiállítás megnyitja DEUTSCH RÓBERT főrabbi.

2009. NOVEMBER 8. (VASÁRNAP)

10 – 12 ÓRA KÖZÖTT

szakterületükön elismert, neves volt diákok beszélgetnek emlékeikről, életükről, jelenlegi diákokkal
BEER IVÁN – adjunktus
FERGE ZSUZSA – szociológus
FÖLDES ANNA – újságíró
KÁRPÁTI GYÖRGY – filmrendező
SÁNDOR IVÁN – író
DR SCHŐNER ALFRÉDNÉ – docens
DR UNGÁR RICHÁRD – ügyvéd és író.
12.30 - tól vidám záróműsor.
Janklovics Péter stand-up comedy előadása.
Sportolási lehetőség.
a záróműsor, illetve az ebéd után 16 óráig az iskola tornatermében.

A Meghívó szövegét eredetiben közöljük – javítás nélkül! Az iskola helyett mi kérünk elnézést mindazoktól, akiknek tévesen szerepel a titulusa.

A szerkesztőség

Kamenyec-Podolszki emlékút, 2009

Ha Magyarországon megkérdeznénk diákokat, sőt akár tanárokat is, mikor kezdődött a holokauszt, legtöbben azt válaszolnák: 1944-ben, a németek bejövetelével. Sokan a zsidók magyar területekről való elhurcolását és meggyilkolását a németek felelősségeként értékelik.

De a holokauszt nem a németek bevonulásával kezdődött, hanem akkor, amikor a magyarok 1941 augusztusában, Kőrösmezőn keresztül, az ukrajnai háború sújtotta területekre, szörnyű halálba kergettek mintegy húszezer zsidót a belügyminisztérium rendelete alapján. Azokat a zsidó vallásúakat, akik Magyarországra menekültek, de papírok híján nem tudták igazolni nagy- vagy dédszüleik magyar származását.

A legnagyobb méretű tömeggyilkosság 1941 augusztusában Kamenyec-Podolszkban, majd októberben Stanislauban zajlott, ahol a kiéhezett, agyonhajszolt és elkínzott magyarországi zsidókat a szadista mészárosok halomra öldösték, a más országokból ideküldött nyolcvanezer zsidóval együtt.

Középen Penziás Ágnes öt hozzátartozójára, köztük nagyszüleire emlékezik a felavatott emlékműnél. Jobbra Marina, ukrán tolmácsunk, balra e sorok írója.

2003 októberében a Wesley főiskola rektora, *Iványi Gábor,* valamint dékánja, *Majsai Tamás,* a tömeggyilkosság helyszínéről egy kis faágat-hajtást hozott, amit elültettek a főiskola kertjében, emléktáblát helyezve mellé „A galíciai és más diaszpórákból hozzánk érkezett, köztünk élt, majd innen elhurcolt embertársaink emlékére” szöveggel.

A kőrösmezei zsidótemető

Ez volt az első emlékhelye a 41-ben elhurcoltaknak.

A háromnyelvű emléktábla

A kis ág mára fává sarjadt, melyet kőből kirakott Dávid-csillag vesz körül, emlékeztetve a kertben járót az áldozatokra.

A fa egyik hajtását a tömeggyilkosságok színhelyén, az áldozatok méltóságának emlékére az idén ültették el a Dnyeszter menti véres emlékű városban.

Ez év augusztus végén a Magyar Evangéliumi Testvérközösség és a Wesley János Lelkészképző Főiskola *Iványi Miklós* lelkész vezetésével emlékutat szervezett Kamenyec-Podolszkba, az ukrajnai halálmenet útvonalán, hogy a visszatekintők „megadhassák a végtisztességet azoknak, akik áldozatai lettek a közönynek, a káini indulatoknak egy magát kereszténynek valló közegben”.

Ellátogattunk a kőrösmezei zsidótemetőbe is, amelyet szintén a MET hozott rendbe, kerítést építettek, hogy megközelíthetővé tegyék az odalátogatók számára a sírokat.

Utunk során emléktábla-avatásra került sor a kőrösmezei vonatállomáson.

A Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség és a Wesley János főiskola tiszteletre méltó hagyományként Magyarország területén már közel 50 helyen avatott emléktáblákat, mindazon vasútállomásokon, ahonnan zsidókat szállítottak marhavagonokban a haláltáborokba. Ukrajnában háromnyelvű – héber, magyar és ukrán – táblát avattak.

Az emléktábla szövege ekként szól: „Zsidó testvéreink emlékére, akik magyarok voltak vagy Magyarországon kerestek menedéket 1941-ben. Az akkori magyar állam és az embertelen náci gyűlölet kitaszította és a halálba üldözte őket. Legyen emlékük áldott! Állította a Wesley János Lelkészképző Főiskola és a Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség.”

Kőrösmező után Kamenyec-Podolszkba utaztunk, ahol az egyetem meglátogatása után a MET által állított emlékmű felavatására került sor.

Csoportunkban az emlékezők között többen voltak olyanok, akiknek hozzátartozóikat gyilkolták meg itt.

Az emlékműnél elhelyezték a kegyelet követi és koszorúit, szüleikről, családjukról mesélve a jelenlevőknek.

Iványi Gábor rektor és Majsai Tamás dékán tartott beszédet a szörnyű időszak szégyenteljességéről és annak hátteréről. Az ukrán városi vezetők is megemlékeztek a borzalmas tömeggyilkosságról, mélyen elítélve azt. A beregszászi főkonzul, valamint a beregszászi hitközség vezetői is részt vettek az eseményen.

Szomorúan, meghatódva hallgattuk a kádist és legszívfájdítóbb imánkat, a Kél málé ráchámimot.

Utazásunk során csodálatos vidékeken haladt át autóbuszunk. Gyönyörű környezetben laktunk. Mégis baljóslatú volt a táj. A fák, a hegyek, a Tisza, a Dnyeszter, a csodálatos völgyek mind tanúi voltak a borzalomnak, ahogy hitsorsosaink végezték.

A természet gyönyörű, és hallgat ma is, mint akkor. Az emlékezőben felmerül a kérdés: Az akkori szemlélők miért hallgattak? Vagy az emberi természet kevésbé szép?

Kél málé ráchámim

Schlesinger Hanna

Dnyeszter, a halálfolyó

„A jelenlegi politikai elit nem képes visszaszorítani a szélsőségeket”

Interjú Újpest polgármesterével

Derce Tamás, Újpest független polgármestere a kerületi zsidó közösség aktív támogatója, a hitközség szinte minden nagyobb világi és vallási rendezvényén részt vesz. A szókimondó „városbírónak” többek között történészdiplomája van, emellett igazi Újpest-szakértő, családja ugyanis négy generáció óta a „Városban” lakik. Úgy ismeri kerületét, mint a tenyerét. Az újpesti és környékbeli zsidóságot hosszú éveken át kemény kézzel, de lelkiismeretesen vezető és szervező *Deutsch László* főrabbit Újpestért Díjban részesítette, polgármesterként mindig is odafigyelt a kerületben lakó különböző vallású és kisebbségű emberekre. Derce Tamással az újpesti zsidóság történetéről, a kerületiek nyitott szelleméről és a nemzeti radikálisok országos szintű megerősödésének lehetséges okairól beszélgettünk.

– Immár több mint két évtizede vezeti ezt a kerületet. Polgármesterként és történészként hogyan látja az újpesti zsidóság helyzetét, múltját és jelenét?

– Újpestet, ha tetszik, ha nem, zsidó telepesek alapították. Mai területén valaha mezőgazdasági terület, rét és legelő volt. Károlyi István volt a tulajdonos, és ő alapította Újpestet 1840-ben. Ez a modern Újpest születésnapja. A későbbi Újpesten zsidó emberek laktak, nekik voltak itt bérleményeik. Abban az időben olyan törvények voltak érvényben, amelyek megtiltották a zsidóknak a városokban való letelepedést, bemehettek a városok területére, de ott csak pénzváltással foglalkozhattak. A pénzváltásnál, ha megállunk: azt szokták mondani, hogy a zsidók a pénzemberek, és lenyúlják a pénzt. Erre mindig azt válaszolom, hogy mi a fenéért hisztérikáztok!? Évszázadokon keresztül a zsidó ember mással nem foglalkozhatott, csak pénzzel, mivel a földesúr számára az mocskos dolognak számított. Nem űzhettek szakmát, nem lehettek mesterek, nem vették be őket a céhekbe. Ha egy család generációkon keresztül egy dologgal, nevezetesen pénzzel foglalkozik, akkor az 50. generáció már sokkal jobban fog érteni ahhoz, mint a többiek – hiszen magával hozta elődei tapasztalatait. A nem zsidók maguknak köszönhetik, hogy nem értenek a pénzügyekhez!

Mivel 1840-ben városban még nem élhettek zsidók, viszont Újpest közel volt a Dunához és Pesthez, nagyon jó közlekedéssel, magától értetődött, hogy itt telepedtek le. Bőrgyárat üzemeltettek, szőlőt műveltek. Károlyi gróf ezt ismerte fel, amikor megalapította Újpest községét. Újpestet zsidó emberek alapították, és az újpestiek nem foglalkoztak azzal, hogy ki honnan jött. Ilyen értelemben egy liberális város volt. Úgy szólt az alapítólevél, hogy minden új telepes kapott bizonyos négyszögöl házhelyet. Ennek eredményeként váltunk 1944-re Budapest után Magyarország második legnagyobb iparral büszkélkedő városává, amelynek 60 ezer lakójából 17 ezer zsidó vallású volt. Arányaiban tekintve a legnagyobb zsidó város volt, de ezzel nem foglalkozott senki. Természetes volt, hogy befogadták a letelepedőket. Aztán jött 1944, mikor elvitték az újpesti zsidóságot...

– Ehhez hogy viszonyultak a nem zsidó újpestiek?

– Édesanyámra tudok emlékezni, akinek az egyik barátnőjét ugyancsak elvitték a nyilasok. Az újpesti zsidókat a lakók sorfala között vezették el. Mikor édesanyám odaszaladt a barátnőjéhez és akart neki adni valamit, majdnem behúzták a sorba, mondván „Ha ennyire szereted őket, menj te is velük!” Meg kell jegyezni, a keretlegények nem újpestiek voltak. Volt például egy ismert gyerekorvos, Klein doktor, akit még akkor is sokszor hívtak ki betegekhez, amikor már Dávid-csillagot kellett viselnie. Az újpestiek összetartására jellemző, hogy az újpesti nyilasok engedték, hogy ellássa feladatát és szabadon mozogjon, ilyenkor elfordították a fejüket. Más kérdés, hogy egyszer sajnos olyankor ment ki, amikor nem újpestiek voltak szolgálatban. Elfogták, és belelőtték a Dunába...

– Családja sokat tett a zsidóságért az üldöztetés idején. Mesélne erről?

– Gödöllőn volt az egyik gyűjtőtábor, keresztanyám és édesanyám testvére rendszeresen kijártak, hogy ennivalót és ruhát vigyenek a táborlakóknak. Nagyszüleim jómódú emberek voltak. Keresztanyáméknak ezt egy ideig engedték, majd az egyik ottani őr bedobta őket a foglyok közé, mondván: „Ha ennyire jól érzitek itt magatokat, maradjatok velük!” Őket is elvitték volna, csak nagyapám szedte le őket a vonatról a határon. Egy másik alkalommal nagynénám Esztergomból jött haza, ahol zárdában tanuló édesanyámat látogatta meg. A vonaton vele szemben egy sárga csillagot viselő zsidó nő ült, kisbabájával utazott. Mikor ellenőrzésre a németek nyílt pályán megállították a vonatot, letépte a nőről a sárga csillagot és elvette tőle a gyereket, akit elkezdett szoptatni: „Ha jönnek a németek, hagyja, hogy én beszéljek, és maga lesz az én szobalányom.” Így is történt, s mivel nagynénám kiválóan beszélt németül és pont ilyen idős gyermeke volt, nem bántották, sőt: szalutálva elengedték őket. Nem csak a rokonaim tettek így, szerintem nagyon sokan álltak ki az üldözöttek mellett, csak róluk nem beszélünk, történeteik a feledés homályába vesztek.

– Az elhurcoltak közül hányan tértek vissza a háború után?

– A 17 ezres közösségből körülbelül 3 ezren élték túl a táborokat, egy részük itthon maradt, míg a túlélők fele vagy nem jött haza, vagy a világba szanaszét ment. Ilyen volt a később évekig Magyarországon működő izraeli nagykövet, Joel Alon úr, magyar nevén Brichta Károly. Ő, ikertestvére és édesanyja túlélték a tábort, ikrekként Mengele kísérletezett velük.

Alon úr később Újpest díszpolgára lett. Az elvándorolt zsidók főleg Izraelbe mentek. 1944 igazi tragédiája az volt, hogy bebizonyosodott: a közösség nem képes külső erővel szemben megvédeni tagjait. Az az eszmény veszett el a világégés során – nemcsak Magyarországon, hanem egész Európában –, amely az emberiséget fenn- és összetartotta. A modern világba vetett hit dőlt meg. A jövőre nézve is tragikus tény ez!

– A helyi közösség tehát itt sem tudta megvédeni tagjait. Egyáltalán próbálták?

– A hitközség vezetői Újpesten is tárgyalásokat folytattak a németekkel, fizettek is volna társaik szabadságáért, de az egyezkedések végül nem vezettek eredményre.

– A nem zsidó közösség fellépett üldözött polgártársaiért?

– Voltak próbálkozások, például az akkori polgármester részéről, akit később koncepciós perben háborús bűnösként elítéltek... Számomra mindig is a debreceni bíró (korábban bírónak nevezték a polgármestereket) 17. századi esküje a mérvadó: „Hivatalom alatt felelek minden polgár személyi és vagyonbiztonságáért.” Ha egy polgármester nem tudja nehéz időben megvédeni városának lakóit, akkor az a minimum, hogy lemond! Nem a zsidó közösség nem tudta megvédeni magát, hanem a város a saját lakóit. Az sem érthető számomra, hogy ha Horthy fel tudott lépni Budapest zsidóságának védelmében, akkor miért nem lépett fel az egész ország zsidóságáért? Mint kormányzónak ez kötelessége lett volna. A hatalom bizony macerás dolog, súlyos felelősségekkel jár, és hozzátartozik, hogy gyakorlójának személyes biztonságát, életét is kockáztatnia kell polgárainak védelmében. Azokban az időkben Horthy testesítette meg az országot, ha ő nem cselekedett, az ország nem cselekedett...

Szilágyi Iván Péter

(A teljes cikk a www.mazsihisz.hu oldalon olvasható.)

Molnár Oszkár (Fidesz):

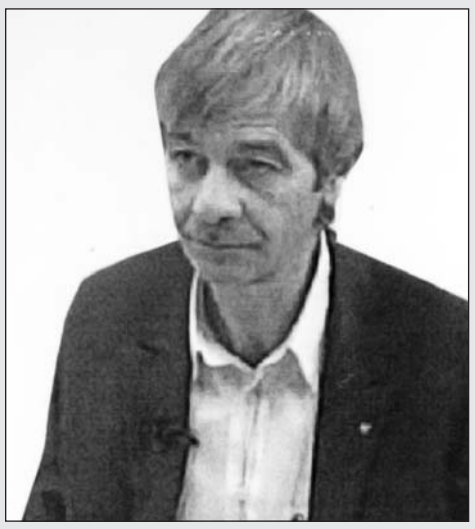

„…előtérbe helyezem a magyar érdekeket a globális pénztőke, ha úgy tetszik, a zsidó nagytőke, a zsidó nagytőkével szemben, ami be akarja kebelezni az egész világot, s főleg Magyarországot.”

„S kérem szépen, Izraelben, Jeruzsálemben magyar nyelven folyik a gyerekeknek a tanítása. Hiller István miniszter nagyon büszkén bejelentette, hogy egy kulturális együttműködést írt alá az izraeli kollegájával, és kiment néhány újságíró, hogy nézzük már meg, mi is ez az együttműködési megállapodás. Meglátogattak néhány iskolát, és kérdezték az ottani gyerekeket: és hogyhogy ti magyarul tanultok? – Hát mert tanuljuk az új hazánknak a nyelvét.”

Orbán Viktor: „Kínos” (de marad képviselő).

Néhány nappal ezelőtt több százan szimpátiatüntetést tartottak az edelényi polgármester (Molnár Oszkár) mellett.

Ne állítsák helyre a széttört makói emléktáblát!

Látjátok, feleim, így néz ki egy közellenség. A gonosz, alávaló zsidaja, Kecskeméti Ármin tudós főrabbi, a nem létező holokauszt áldozata.

Oda jutottunk, hogy ennek a saját városában – reméljük, nemcsak eddig – közmegbecsülésnek örvendő tudós-papnak az emléktábláját összezúzták. „6 millió? Hazug disznók!” – fújták festékszóróval a tábla alá. Kábé ennyi maradt a valaha többezres, pezsgő, magyarságára büszke makói zsidóságból. Egy tábla. De még ez a kicsinyke, jelentéktelen, panelházra rögzített márványdarab is sok volt egyeseknek. A szétzúzott, kalapáccsal darabokra vert emléktábla maradványait a tettesek otthagyták a helyszínen, reggel a közeli panelház lakói találtak rájuk. A maradványok kint hevertek az utcán, darabokban, sittnektörmeléknek is nézhették volna őket. Azon a makói utcán, ahol valamikor a híres és közszeretetnek örvendő főrabbi is sétálgathatott. És ahonnan elvitték a halálba. Kecskeméti Ármin egyeseknek nem jó magyar, sőt: közellenség. Nekik üzenem: ez a gaz, alávaló „hazátlan zsidó” budapesti egyetemen tanult, egy magyar mezőgazdasági városban volt főrabbi, majd a szintén magyar szegedi egyetem magántanára lett. Nem menekült el az országból, mikor előretört a szélsőjobb, közösségével maradt, el is vitték, majd a deportálás során pusztult el.

Ilyen gyávák ezek a zsidók. Bezzeg azok a bátor mélymagyarok, azok tudtak valamit: éjszaka, settenkedve, emléktáblát leverni. Aztán hazamenni, és elégedetten visszavenni a pizsit. Megtették, amit megkövetelt a haza, biztos szép, elégedett mosollyal arcukon aludtak el. Megvolt a napi jobb cselekedet…

Kecskeméti Ármin egyébként szerelmese és lelkes tanulmányozója volt a magyar irodalomnak és költészetnek, kereste a közös pontokat a magyar és a zsidó kultúra között, esténként pedig magyar költők verseit olvasva aludt el. A deportálásokat és a nyilas rémuralmat a makói zsidók nagy része túlélte, mivel „csak” ausztriai munkatáborokba hurcolták őket. Felszabadulásuk után visszajöttek városukba, és új életet kezdtek; kiváló üzleti érzéküknek és nemzetközi kapcsolataiknak köszönhető, hogy világhíres lehetett a makói hagyma. Hogy volt mit enni a helyi parasztságnak, hogy volt ki eladja termékeiket. Aztán a nácik után a kereskedelmet, üzletelést nem tűrő kommunista államhatalom üldözte el őket hazájukból. Újra. Makói gyökereiket a kétszeri kiközösítés, üldöztetés ellenére sem adták fel, ma is összetartanak, tudnak magyarul, és évről évre visszalátogatnak szüleik, nagyszüleik városába. Hogy ott egy széttört emléktábla, illetve annak helye fogadja őket. És az a tény: a magyarok több mint egytizede tagadja a holokausztot. Eszerint ezen makói származású zsidók őseit, szüleit sem vitték el, ugye? Biztos csak ők emlékeznek rosszul. Vagy hazudnak – mert a zsidók azt szokták...

A rendőrség a darabokra tört emléktáblát elküldi a városnak. A helyi és országos politikusok már most „sajnálkoznak”. A kormánypárt az ellenzéket vádolja a nácik pártolásával, míg az ellenzék frakcióvezetője finoman, de egyértelműen azt fejtegeti, hogy ők minden szélsőséget elítélnek. Nem mondja ki, ennyire messze ő nem megy a demagógiában – főként ebben a kontextusban –, de az MSZP-re és a Jobbikra gondol. Egyenlőségjelet tesz; számára, számukra ez a jobbik megoldás. Érdekes, minden hibájuk ellenére baloldali honlapokon még nem olvastam gyűlölködő, erőszakra és forradalomra felhívó rasszista dumákat. Olyanokat, amelyeken táblarongálók szokták spannolni magukat.

Igazán sem a kormányt, sem az ellenzéket nem érdekli, ami Makón történt. Törődnek is ők a zsidókkal, vagy egy helyi üggyel… Ha valóban harcolni szeretnének a rasszizmus ellen, törvényeket hoznának a gyűlölködés ellen, és végre betiltanák a fasiszta pártokat és honlapokat.

Borítékolhatjuk: Kecskeméti Ármin főrabbi emléktábláját helyre fogja állítani a város. Lesz díszes ceremónia, felháborodott jobb- és baloldali politikusokkal, akik beszédeik során két egész mondatot fognak szentelni az ügynek – majd lelkesen, rutinosan egymásnak esnek. Kedves Jó Politikusaink! Nincs szükség álszenteskedésre, nem kell helyreállítani azt az emléktáblát. Úgy tenni, mintha semmi történt volna, mintha nem erősödne a szélsőjobb. Mintha nem uszítana náci médiájuk, és mintha mindezt nem hagyná a kormány.

Mindent úgy kellene hagyni, ahogy a vandál rombolás után maradt. Romjaiban. Pusztán egy kis márványtáblácskát, magyarázatot tegyenek ki a meggyalázott emléktábla alá, rajta a következő szöveggel: **„Magyarország 2009”.**

SZIP

CSOMÓS RÓBERT

Sütemények

Lassanként már akár szakácskönyvet is össze lehetne rakni a miskolci nagyanyám konyhájának főztjeiről írt novelláimból. Megénekeltem az igazi sólet receptjét, tirádát írtam a szilvás gombócról, a kenyérsütésről, az izgalmas lekvárfőzésről, a szombati húslevesről, a ritkán látott libamájról, a kacsa- vagy más baromfiételekről, kiemelten emlékeztem meg a töpörtyűről és az ikrás libazsírról, hiszen ezeken nőttem fel, erősödtem meg. És nem csak én, de a többi unokák is. Még sok minden mással adósa vagyok a kíváncsi utókornak, bár az is lehet, hogy a készen vett ételeket fogyasztó, éttermekbe járó mai társadalomban keveseket érdekelnek az idők iszapjába merült régi dolgok. Van azonban egy tétel, a sütemények egyes fajtája, amelyet a vallási összefüggése miatt a tradíció makacsul őriz, és ha kénytelen-kelletlen is, ünnepek előtt a mai nagymamák is nekilátnak elkészíteni.

Azt rögtön előrebocsátom, hogy a technológia ugrásszerű fejlődése, amely a háztartást is gépesítette, nem tett jót a süteményeknek. Noha manapság már nem gond a vaníliás porcukor, még kevésbé a liszt, hogy a többi hozzávalóról, például a mazsoláról, mákról, vajról ne is beszéljek, a barhesz, a kakaós tejeskalács, a túrós dekli, a flódni, a kindli, a hámántáska, a gyümölcskenyér, a meggyes pite, a fánk, de főként a szilvás gombóc elkorcsosult. Igen, mert eltűnt, szükségtelen lett a gondosság, a ráfigyelés. A kellő hőmérsékletre beállított gáz- vagy villanysütő a megszabott idő után biztos, de sablonos eredményt hoz. Ettől azonban még a gyári tésztából, gázsütőben, szabályozható hőmérsékleten készült sütemény ízletes is lehet. Mégis unottan felibe, harmadába eszegetik a gyerekek, javarészt megmarad, kiszáradtan kínálgatják egymásnak a szomszédok, sőt, sokszor kidobásra kerül. Mondhatni odaveszett, mint minden érték, tradíció, ami különlegessé, a világon egyedülállóvá tette a zsidó családot. A felnövekvő új nemzedéknek a sütemény nem jelent ünnepet, hétköznapi rágcsálnivalóvá lett, és a gyerekek, mint a többi ételekben is, ha lehet, a multinacionális cégek reklámozott készítményeit fogyasztják. Hová lett az izgalom, a konyhában való sürgés-forgás légköre, a sütőből kihúzott illatozó tepsi megtekintésének láza, a kézbe vett, a szájban forgatott, még forró süti kóstolásának gyönyörűsége. Az üzletekben ezerfajta pogácsa, leveles tészta, rétesféle kapható, kilószám veszik, viszik, eszik, van is túlsúlyos gyerek az utcán, az iskolában számlálhatatlan. Mert a süteményt le kell ugrálni. A mézes puszedlihez úgy hozzátartozott a nagy térségben játszott rabló-pandúr, az adj király katonát és az indiánosdi, mint mondjuk a mai gyerekhez a rádiótelefon. A Sajóra kivitt tökös-mákos rétes, répatorta, mandelbrot (emlékszik még rájuk valaki?) tápláló eledel, gyógyír a vad játék, kimerítő futkosás közben lehorzsolt térdnek, a televízió és a számítógép előtt majszolva azonban méreg. Míg régen az iskolában osztályonként egy-egy „dagadtnak” csúfolt fiú vagy lányka volt, manapság a fele osztály küzd ezzel a problémával.

Kicsit – vagy már nagyon is – eltértem írásom megcélzott tárgyától: a süteménytől, pontosítva, a mákos és diós bejglitől.

Azt ugye már a szent nyelvből, a bejgele szóból eredő neve is elárulja, hogy zsidó találmány. Bizony ám! Teller Ede, Szilárd Leó, Albert Einstein, doktor Salk és az emberi haladás soktucatnyi más zsidó Nobel-díjas fáklyavivője előrevitte a világ sorát, de egyikük találmánya sem olyan ismert, népszerű, mint a földkerekség minden országában ismert bejgli.

Már maga a töltelék elkészítése is lázas izgalom a gyerekeknek. Hiába süt hétágra a nap vagy hull tenyérnyi pelyhekben a hó, senki emberfiának nincs kedve kimenni a Sajóra, vagy éppen hóembert építeni, hógolyócsatát vívni a Búza téri suhancokkal. Három ajánlkozó is akad mákdarálót forgatni, diót válogatni, cukrot törni a rézmozsárban. Hiába hessenti ki nagymama a konyhából a lábatlankodókat, azok csak egyre többen lesznek. Tetőfokára hág az izgalom, amikor az aranymazsola, a hársméz belekeveredik a masszába, tucatnyi szempár követi, ahogy azt ráterítik a gyúródeszkán várakozó tésztára. Megretten, de még akkor sem fut széjjel a sereg, mikor nagymama előveszi a lúgos háziszappant és kézmosást parancsol. A rézedénybe csak az dughatja bele az ujját, aki maradéktalanul eleget tesz a rituálénak. Miközben a gyerekek fényesre törölték a kisüstöt, nagymama feltekeri a tésztát. Annak a szélein is ki-kicsurran a drága masszából. Igazságos sorrend szerint egyelőre csak a legkisebbek járulhatnak nagymama elé, hogy az ő májfoltos, szent kezéből kapjanak falatokat. A tepsi kivajazva, abba fekteti nagyi a villával megszurkált hosszú tésztákat, de előbb még a kenőtoll és a tojássárgája adja meg a módját. Attól lesz olyan szép, fényes, gusztusos, kívánatos, hogy még a szomszédasszony szája is tátva marad.

A fekete vassparherd sütője nyitva, ide már a nagyunokák sem merészkedhetnek, hiszen előfordult, hogy valaki megégette az ujját. Nagy baj abból sem lett, kéznél a vaj, megkenik, megfújják, és már nem is fáj.

A bejgli egy időre eltűnik, de meszszire azért senki sem megy. Óra nélkül is tudja az időt minden gyerek, valamilyen ürüggyel be-benyitnak a konyhába, a bejgli illata kicsap, a szél végighordozza az egész Lőwy-udvaron, talán egész Miskolcon is. Olyan szívet, gyomrot szorítóan éhes minden gyerek, hogy a játékra sem tud már figyelni senki. Ilyenkor jönnek a Búza téri suhancok a hat-nyolcéves nagyunokákat fosztogatni. Színes agyag- és üveggolyók, patkószegek, vagyonok cserélnek gazdát. Na de jön a hír: végre a fehér damasztabroszon hűl már a bejgli. Nagymama darabol, srégen szépen vágva, fehér tányérokon, porcukorban úszva, szalvétával letakarva a süti színe-javát a szomszédságba küldi. Ekkor már minden gyerek, sokan még a Búza tériek közül is, ott reménykedik az ajtó előtt, és nem is hiába. Három tepsi, tizenkét rúd, legalább kóstolni jut belőle mindenkinek. Nem zsidók és zsidók, nincs válogatás, sőt a két hosszú Horváth gyerek, nem elég, hogy egy csomó patkószeget nyertek, még zsebre is töm. Igaz, Horváth bácsi is, ha megállítja a szekerét a Lőwy-udvar előtt, levesestányér nagyságú napraforgófejeket osztogat, csicsóka és édesgyökér is kerül néha, de ha más nem, hatalmas, tisztára mosott cukorrépa biztosan akad.

A bejgli még másod-, harmadnap is kitart, de már látni, hogy szegény nagyinak kakaós tejeskalácsot kell gyúrnia, ha reggelit akar adni az unokáknak. Ezért aztán a Hajagos Mari néni az egyik reggel duplán mér a nagy kék tejeskannába. Drága dolog a Sajókazáról behozott, frissen fejt, még habzó, testmeleg tehéntej, ilyenkor, télidőben, akár nyolc fillérbe is kerülhet literje. Még drágább a valódi Meinl kakaó, mégis mire a gyerekek kikászálódnak az ágyból, foszlós kakaós tejeskalács van ki-ki bögréje mellett.

Pedig nehéz idők járnak ám. 1939-et írunk. Vajon így lesz-e ez mindig? Folytatódik-e az Örökkévaló által elrendelt körforgás? A kis unokák, ha felnőnek, gondoskodnak-e majd az újabb nemzedék süteményéről? Nagymama eres, májfoltos, áldott keze ezért imádkozik a péntek esti gyertyák fényénél. Vagy mégis jöhet a Sátán, és elszakíthatja ezt a szent köteléket?

Miért, hogy senkinek, még egy olyan szent asszonynak, mint nagymama volt, sem adatott meg belátni a jövőbe, kifürkészni az ő akaratát?

Gyári bejglit nem veszek, nem eszek! De ha olykor családlátogatásnál a gőzölgő, aromás tea mellé az idősödő háziasszony elébem teszi, finoman az ujjaim közé fogva veszem el, és ki tudja, miért, de mindig bepárásodik a szemüvegem.

Jeremiás azt üzente...

A próféta azt üzente a babilóniai száműzetésben élőknek, hogy Dirsu et sálom... – segítsék annak az országnak a békéjét, működését stb., amelyben élnek, mivel az ő érdekük is annak békéje, hibátlan működése stb.

A korabeli Új Életekből az is kiderül, hogy az 50-es, 60-as években ugyanezt üzente a béketábor legvidámabb barakkjában élő hittestvéreinknek is.

Mindez arról jut eszembe, hogy néhány hónappal a választások előtt, a kampány 8.(!) évében köreink egy részében elkezdődött a „helyezkedés”, azaz a minden valószínűség szerint jobboldali kormányhoz való közeledés. Ennek keretében egyik fiatalabb rabbink azt mondotta: azért jobb nekünk a „jobb”, mert az inkább elfogadja pályázatainkat, nehogy...

A másik, szintén fiatal kollégája előadást tartott a KDNP által alapított izraelita műhely találkozóján, ahol a meghívó szövegében a főrabbi titulust kapta. Lehet, hogy erőltetett dolog, ha a krónikás ezt úgy tekinti, hogy a Fidesz győzelme esetén minden mostani rabbi főrabbi lesz. Nem beszélve a Jobbikról, amely ha győz, minden főrabbi csak rabbi lesz...

Felhívnám az érintettek figyelmét, Jeremiást mindig AZ ADOTT rendszerre értelmezik (hamisan!).

De arról szó sincs, hogy a következő rendszer békéjét az előző rendszerben kell elősegíteni.

Arról már nem is szólva, ha Isten őrizz, a baloldal győzne, akkor ezek a spekulánsok „visszajeremiáznának”???

(kápé)

GIORA SHARON FŐKÁNTOR

(Majdnem) elfelejtett kántorok

I. RÉSZ

A „hálás utókor” gyakran nem igazán hálás. Egyeseket életükben tisztelettel, esetenként rajongással veszünk körül, de számtalanszor vagyunk tanúi, hogy egy temetésen az életében nagyra értékelt embert, az orvost, a tanítót, a barátot, kevesen kísérik el utolsó útjára. Még gyakoribb, amikor úgy érezzük, a végtisztesség megadásával lezárulhatnak az illető iránt érzett kegyeletünk megnyilvánulásai. Az emlékezés, az emlékekkel való együttélés nem mindannyiunknak erős oldala.

Sokszor találkozom templomjáró hittestvéreim között olyanokkal, akik szeretettel, tisztelettel említik volt rabbijuk, kántoruk nevét. Szívükben, lelkükben hordozzák azoknak az emlékét, akik a zsidó vallásához való kötődésüket munkájukkal, tanításukkal, odaadásukkal elősegítették, érlelték, lelküket, szellemüket táplálták. Gyakran találkozom viszont olyanokkal is, akik halványan emlékeznek ugyan valakire, valamire, de már a nevet is nehezen tudják megmondani. „Ki volt a bár micvádon a rabbi, a kántor?” kérdésemre a válasz gyakran nem több egy vállrándításnál vagy egy „nem emlékszem”-nél.

A templomi, közelebbről a kántori környezetben való felneveltetésem emberközelbe hozott számos régi cházánnal, akiknek az emlékét felidézni, megőrizni kötelességemnek érzem. Szívesen és szeretettel teszem ezt, hiszen olyan kevesen vagyunk már, akik még úgy emlékszünk rájuk, ahogy szolgálatuk teljesítése közben láttuk-hallottuk őket. Egyesekről többet tudok, másokról csak a nevük és a szolgálati helyük maradt meg bennem, de mindenképpen megérdemlik, hogy az emlékezet megőrizze őket.

Az 1950–1960-as évek magyarországi zsinagógái életét még élénk vitalitás jellemezte. Ha nem is tekinthettük már „aranykornak”, de még gyakoriak voltak templomainkban a „telt házak”, kiváló rabbiegyéniségek tanító szónoklatai, elhivatott kántorok lélekemelő imái gyönyörködtettek bennünket akkor és még a későbbi években is.

A budapesti körzetek mellett a vidéki zsidóság élete is a templom köré összpontosult, maradék közösségeikben a rabbik, kántorok működésére még volt igény, és megvolt a mód az igény kielégítésére.

Hadd idézzem fel néhány, ma már szinte elfelejtett kántor elődöm nevét és emlékét. Hadd emlékeztessem rájuk azokat, akik tőlük hallották és tanulták meg az imádságokat, akiknek fülében talán még ma is visszacsengenek a tőlük hallott melódiák. Emellett hadd osszam meg emlékeimet azokkal, akik az itt említettek közül egyeseknek már talán a nevét sem hallották. Hány zsidó él ma Pesten, aki emlékszik a Lónyai utcai „Koma templom”-ra? Él-e ma olyan zsidó Pesten, aki emlékszik az ottani kántorra, Guttmann bácsira? Hányan emlékeznek még *Stern Bélára,* a rákoskeresztúri temetőben évtizedeken át szolgáló kántorra? Emlékszik-e valaki *Ehrmann Elemérre,* a Nagyfuvaros utcai körzet sok éven át volt tóraolvasójára, másodkántorára?

Az 1956-os események után mások mellett számtalan hittestvérünk is a kivándorlás mellett döntött. Szép számmal voltak a távozók között kántorok is. Ekkor vándorolt ki *Blasz Zsigmond* (Hegedűs Gyula utca), *Slomovits Herman* (Bethlen tér), *Kohn Jenő* (Óbuda), *Vándor Jenő* (Lágymányos), *Karvaly László* (Páva utca), *Blau Vilmos* (Pécs), és még sokan mások. Újak kerültek a helyükre, akiknek nevét, emlékét ma már szintén a múlt ködfátyla fedi.

FRIEDMANN MIKLÓS 1957-ben lett a Hunyadi téri körzet kántora. Ózdon született 1917-ben, a putnoki jesivában tanult és szerzett magas fokú vallási felkészültséget. Sok más ismeret mellett nagyszerűen elsajátította a tóraolvasás és a sófárfúvás tudományát. Ehhez járult kellemes tenorhangja és a hivatás iránti szeretete. A sábeszi zmireszeket az általa hozott melódiákkal ismerték és szerették meg a Hunyadi téri, majd később a Páva utcai körzet hívei. Otthona tele volt Rosenblatt és Kussewitzky lemezeivel. Fiának, Sanyinak kisgyerekkorában mindig a „Szól a kakas már”-t énekelte.

Mélységesen tisztelte és nagyra értékelte *Ábrahámsohn Manót,* és az egyik legjobb kántornak tartotta *Lóránd Mártont,* akihez szoros baráti szálak is fűzték. A Páva utcában *Domán Ernő* főrabbi mellett működött. Domán bácsi elismerését nem volt könnyű kivívni, Nála tudni kellett. Friedmann Miklós, amikor az állandó kántori működéstől visszavonult, éveken át Berlinben funkcionált a nagyünnepeken, majd elnökként is áldozatos munkával építette tovább szeretett körzete hitéletét.

Itt említem meg, hogy Friedmann Miklós előtt a Páva utcai körzetben sok éven át *Kollmann Ármin* (akit mindenki Hási néven ismert) és *Berger Jenő* működött kántorként.

SZIRMAI (Schnürmacher) ZOLTÁN a Bethlen téri körzetben, majd később a rabbiképző templomában teljesített szolgálatot. Kellemes, lágy lírai tenorhangja, magas fokú zenei kultúrája egy idő után az opera műfaja felé terelte figyelmét, de a kántorságnak soha nem fordított hátat. A hatvanas évek végén Glasgow-ból kapott ajánlatot, és élete végéig az ottani hitközség megbecsült, közkedvelt kántora volt. Emlékezetemben Vele kapcsolatban többek között a kissé idegen akcentusú magyar beszéde maradt meg.

SZABOLCS ISTVÁN lett 1957-ben a Bethlen téri templom főkántora. Az akkor Budapest harmadik legnépesebb körzetének tartott zsinagóga visszhangozta erőteljes hangját. Érdekes hang volt az övé, valahol a bariton és a tenor határán járt. Északkelet-Magyarországról származott, ahol az ő fiatal éveiben virágoztak a jesivák. Híres, nagynevű rabbik oktattak ott. Szabolcs kitűnő vallási „alapozással” fordult a kántori pálya felé. Nagyon tudott imádkozni, érezte, értette és szerette a hivatását.

KLEIN MIKLÓS sok éven át működött a Rumbach utcai templomban. Kissé nazális éneklésmódja különös szint adott magas fekvésű, lírai tenor hangjának. Behízelgő éneke mellett kellemes egyénisége, előnyös megjelenése, remek előadói készsége tette igen népszerűvé. Vallási felkészültsége, előimádkozói tudása elsőrendű volt. 1957-ben kivándorolt, külföldön is folytatta kántori munkálkodását.

TORDAI ZSIGMOND emlékezetemben zuglói kántorként maradt meg. Alacsony, köpcös alakja, fürge mozgása éppen úgy jellegzetes volt, mint az, hogy mindig sétabottal járt. Feje tetején kopasz volt, de hátul hosszú „művész-frizurát” viselt. Érces, jól képzett, erőteljes tenorhangja volt, jó énektanár hírében is állt. A kántorzene mellett más műfajban is szívesen énekelt, széles operai és dalrepertoárja volt.

DR. SÁNDOR LÁSZLÓ a Hegedűs Gyula utcai templom kántora lett, amikor Lóránd Márton onnan a Dohányba került. Szép és értékes hangmatériája volt, úgynevezett „spinto tenor”. Többször hallottam őt operarészleteket is énekelni. A kántori pályának nem csupán az énekesi része, hanem annak az elméleti ismeretei is erősen vonzották. Mélyen elgondolkodó, kutató, a gyökerekig hatoló, intellektuális hozzáállású ember volt.

VÁNDOR FRIGYES követte dr. Sándort a Hegedűsben, és sok éven át volt a körzet köztiszteletben álló, szeretett Frici bácsija. A szülői házból hozott, mélységesen zsidó alapállása minden kántori megszólalásában érezhető volt. Kellemes tenorhangját, érzéssel teli imádkozását kedvelték a templomjárók, s a humorra mindig nyitott egyénisége is népszerűvé tette.

FÓTI MÁRTON személyére talán többen emlékeznek még, hiszen ő nem annyira régen távozott közülünk. A Hunyadi téri körzet kitűnő kántora is hazulról hozta a jiddiskájtot. (Hogyan fordítható le ez a szó? Szerintem sehogy.) Fóti Marci bácsi előimádkozásából a Teremtővel szembeni alázat, egyéniségéből a szerénység rokonszenves vonása maradt meg bennem. Ő nem volt „flancos” kántor. Bál tfila, vagyis az imádkozás mestere volt, a szó legszebb és legnemesebb értelmében. Csodálatosan tudott „zugenolni”, azaz imaszöveget „mondani”, recitálni. Egy tőle hallott, eltanult recitativo a kántornövendékek, de gyakorló kántorok számára is örök érvényű lecke lehetett. Egy péntek estén, amikor a Hunyadiban *Hochberger László* főrabbi meghívásának eleget téve előimádkoztam, hallottam Marci bácsi mincha imáját. Hivalkodás nélküli, de annál nagyobb értékű davenolása mély hatással volt rám. Annak a tételnek adta az iskolapéldáját, hogy az imaszöveg megértése és szabatos kifejezése a leglényegesebb összetevője az előimádkozásnak.

Visszaemlékezésemet folytatom, hiszen oly sokan vannak, akiknek neve érdemtelenül tűnt el a feledés homályában!

ZSOLTÁROK KÖNYVE

A 89. zsoltár

Zsoltárunk szerzője az ezrahi Étán, akinek nevét a Biblia neves bölcsként őrizte meg (történetesen az előző zsoltár címében említett Hémánnal együtt), és feltehetőleg Salamon király idején élt (Királyok I. könyve, 5. fejezet 11. vers). Mivel a költő felsorolja Isten jótetteit, különösen Dáviddal és utódával szemben, ám ugyanakkor a jelen helyzet súlyos voltára hivatkozik, mintha az Örökkévaló – úgymond – megfeledkezett volna szövetségéről, ezért esetleg arra gondolhatunk, hogy zsoltárunk röviddel Salamon halála után, az ország kettészakadásakor vagy az egyiptomi támadás idején keletkezett. A költeménynek két fontos héber kulcsszava van, s mindkettő (nem véletlenül) épp hétszer fordul elő szövegünkben. Ezek a *heszed (*= gyakorló szeretet), amelyet kegyelemnek is szokás fordítani, valamint az *emuná* (= hűség), amely bizalmat, hitet is jelent. A fordításban is ragaszkodtunk e szavak hétszeri ismétléséhez.

A költemény (címét leszámítva) lényegében véve hat szakaszra bontható:

1. A költő méltatja Isten gyakorló szeretetét: 2–5. vers.
2. Az Örökkévaló jótetteit egyaránt dicsérik az emberek és az égi seregek: 6–19. vers.
3. Isten hűsége Dáviddal és utódjával: 20–38. vers.
4. A válságos jelen állapot arról tanúskodik, mintha Isten megfeledkezett volna népéről: 39–46. vers.
5. A költő azt kérdi, meddig rejti még el arcát az Örökkévaló: 47–50. vers.
6. Fohász Istenhez, hogy lássa meg népének és felkentjének (királyának) szégyenét, hogy segítse meg őket: 51–52. vers.

Az ezrahi Étán dicsérőéneke. Mindvégig zengem az Örökkévaló szeretetét, hűségedet hirdeti ajkam, nemzedékről nemzedékre. Bizony, állítom, öröklétre épült szereteted, hűségedet az égben alapoztad meg. Szövetséget kötöttem választottammal, megesküdtem szolgámnak, Dávidnak. Mindvégig megerősítem utódaidat, trónodat felépítem nemzedékről nemzedékre, szela. Ismeri az ég csodatetteidet, Örökkévaló, hűségedet is, a szentek közösségében. Hiszen ki is mérhető az Örökkévalóhoz a fellegekben, ki hasonlítható az Örökkévalóhoz az istenfiak között? Isten tekintélyes a szentek tanácsában, nagy és félelmetes a maga körében. Örökkévaló, seregek Istene, ki olyan hatalmas, Örökkévaló, mint Te, akit hűsége vesz körül. Te uralkodsz a tenger büszkeségén, felmagasodó hullámait lecsendesíted. Tetemként zúztad szét Rahabot, erős karoddal szórtad szét ellenségedet. Tied az ég, s a föld is tied, a világmindenség a maga teljességével, Te alkottad meg azokat. Észak és dél – Te teremtetted őket, Tábor és Hermon zengi nevedet. Karod hatalmas, kezed erős, jobbodat magasba emeled. Jog és törvény trónod fundamentuma, szeretet és igazság járulnak Eléd. Boldog a nép, amely ismeri a kürtriadót, arcod fényében járnak. Egész nap örülnek nevednek, felmagasodva igazságodban. Hiszen Te vagy erejük ékessége, dicsőségünk akaratod szerint növekszik. Hiszen pajzsunk az Örökkévalóé, királyunk Izrael szentjétől való. Egykor látomásban szóltál jámboraidhoz, mondván, segítséget nyújtottam egy hősnek, választottként emeltem ki a nép közül. Rábukkanva szolgámra, Dávidra, szent olajommal kentem fel őt. Kezem irányítja, karom erősíti. Nem szedi rá az ellenség, igaztalan emberfia nem sanyargatja. Szétzúztam előle szorongatóit, gyűlölőire lesújtottam. Vele van hűségem és szeretetem, nevemmel növekszik dicsősége. A tengerre emeltem kezét, jobbját a folyamokra. Atyámnak, Istenemnek, segítségem szirtjének szólít engem. Én is elsőszülötté, a földi királyok legfőbbjévé emelem őt. Mindörökre megőrzöm szeretetem iránta, szövetségem hű lesz hozzá. Utódait mindvégig fenntartom, trónusát, mint az ég napjait. Ha fiai elhagyják tanításomat, és nem törvényeim szerint járnak, ha megszegik rendeleteimet, és parancsolataimat nem őrzik meg, vesszővel büntetem bűneiket, csapással vétkeiket. Szeretetem azonban nem szakítom meg vele, és nem tagadom meg hűségemet. Nem érvénytelenítem szövetségemet, ami ajkamon kijött, nem változtatom meg. Ha egyszer megesküdtem szentségemre, talán Dávidnak hazudnék? Utódai mindvégig lesznek, trónusa, miként a Nap Előttem. Szilárd, akár az örök hold, a hű égi tanú, szela. Ám Te elhagytál, megutáltál, felkentedre megharagudtál. Szövetséged szolgáddal érvénytelenítetted, koronáját porig aláztad. Kerítéseit áttörted, erődjeibe félelmet vetettél. Minden jöttment kifosztotta, szomszédjai szégyene lett. Szorongatói jobbját felemelted, boldoggá téve minden ellenségét. Kardjának erejét visszavetted, nem volt megállása a háborúban. Elvetted tisztaságát, trónját földig romboltad. Ifjúságát megkurtítottad, őt pedig szégyenbe borítottad, szela. Meddig rejtőzködsz, Örökkévaló, haragod tűzként örökké lángol? Emlékezz, mekkora is az életem, miféle hiábavalóságra teremtettél minden emberfiát? Milyen hős az, aki életében nem néz szembe a halállal, megmentve lelkét az alvilág markából? Szela. Hova lett korábbi szereteted, Uram, amelyet Dávidnak esküdtél hűséggel? Emlékezz meg, Uram, szolgád szégyenéről, amelyet magamban hordok a többi nép (miatt). Amivel gyaláztak ellenségeid, Uram, amivel gyalázták felkented nyomdokát. Áldott az Örökkévaló, mindörökké, úgy legyen, ámen.

A költő szerint Isten szeretete és hűsége alapozta meg a világunk létrejöttét: „öröklétre épült szereteted, hűségedet az égben alapoztad meg”, vagyis az isteni kegyelem és bizalom mindig, még az ég és a föld keletkezése előtt is létezett. Van, aki a héber *olám* szót annak modern jelentése szerint értelmezi. Ha így van, akkor a mondat első felének helyes fordítása: „a világ szeretetre épül”. A 6. vers („ismeri az ég csodatetteidet, Örökkévaló, hűségedet is”) nyilván arra utal, hogy az égitestek szabályos mozgása és harmóniája a teremtés csodáit és Isten megbízható gondoskodását hirdetik. A „szentek közössége” feltehetőleg az angyalok seregére vonatkozik.

„Tetemként zúztad szét Rahabot” – olvassuk a 11. mondatban. A szerző itt egy közismert ókori keleti legendára utal, amely a szárazföldi és a tengeri istenek csatáját beszélte el. Ráhábot, a tengeri szörnyet azonban költőnk szerint nem holmi pogány istenség győzte le, hanem az Egyisten, aki a tenger félelmetes ereje fölött is uralkodik. Ezt a legendát, ugyanilyen értelmezéssel, a próféta is idézi: „Nemde Te vagy, aki levágta Ráhábot, átdöfte a sárkányt?” (Jesája könyve, 51. fejezet 9. vers). Ráhábnak szokás nevezni Egyiptom országát is (vesd össze 88. zsoltár 4. vers), ezért egyesek úgy vélik, itt a költő az egyiptomi fogságból való szabadulásra, illetve a fáraó népének bűnhődésére utal. A zsoltárszerző természetesen nem hisz a szomszédos népek legendáiban, ezért hozzáfűzi, hogy „Tied az ég, s a föld is tied, a világmindenség a maga teljességével, Te alkottad meg azokat”, vagyis minden égi, földi és tengeri lény csak Isten műve lehet.

„Észak és dél – Te teremtetted őket”, hirdeti költőnk a zsoltár 13. versében. A héber eredetiben a *jamin* (= jobb kéz) szavát olvassuk, mivel azonban az ókori keleti ember kelet felé tájolta be magát (innen az „orientálódik” kifejezés), ezért a jobb irány mindig a déli égtájat jelöli. (Mellesleg, Jemen országának neve is e szóból ered, ugyanis az Arab-félsziget legdélibb pontján találjuk azt.) A „Tábor és Hermon” két igen magas hegység Izraelben: az egyik Galileában, a másik az ország északi szélén terül el. A 16. mondat („Boldog a nép, amely ismeri a kürtriadót, arcod fényében járnak”) bekerült a zsidó liturgiába: az újévi (ros hásánái) sófárfuvás után szokták azt énekelni. Akik a sófárkürt hangjaival tudják dicsérni Istent, azok számára a Mindenható sugárzó fénye bevilágítja az utat.

Zsoltárunk 18. versének második felét így fordítottuk: „dicsőségünk akaratod szerint növekszik”. Az eredeti héber szöveg szó szerinti jelentése azonban: „akaratod szerint felemeled szarvunkat”. Mivel azonban a szarv a bibliai nyelvben az erő, a hatalom és a dicsőség jelképe, a magyarban ezt kellett visszaadnunk. (Ugyanez a kifejezés jelenik meg zsoltárunk 25. versében is.) „Egykor látomásban szóltál jámboraidhoz”, hangzik a folytatásban. Jámborok alatt a költő nyilván a prófétákat érti, vagy a hívő emberek gyülekezetét. Egyes bibliamagyarázók szerint a jámbort egyes számban kell olvasni, mert szerintük szerzőnk Sámuel prófétára gondol, aki Isten parancsára kiválasztotta Dávidot (Sámuel I. könyve, 16. fejezet 13. vers), vagy Nátán prófétára, aki biztató ígéretet hozott Istentől Dávid számára (Sámuel II. könyve, 7. fejezet 8. verstől). Sőt, az sincs kizárva, hogy mindkettejükre gondolt volna. A szent olajjal való felkenés az ókori Izraelben a királlyá avatás szertartásához tartozott.

Végül a költő arra kéri Istent, újítsa meg régi szeretetét és hűségét népe és királya (felkentje) iránt, és szüntesse meg az ellenség által okozott szégyent, „amivel gyalázták felkented nyomdokát”, mindazokat a helyeket, ahol korábban járt az uralkodó. Egyesek ezt az eljövendő messiáskirályra igyekeznek értelmezni, s a „gyalázat” alatt a messiás fel nem ismerésére keresnek célzást. A zsoltár utolsó mondata („Áldott az Örökkévaló, mindörökké, úgy legyen, ámen.”) voltaképpen nem tartozik hozzá a költeményhez, csak ezzel zárta le a szerkesztő a Zsoltárok könyvének harmadik kötetét.

Raj Tamás

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Hittanoktatás a Hegedűsben (XIII. ker., Hegedűs Gy. u. 3.) minden szombat délután. 06-20-311-9402.

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Fogorvosi rendelőm címe: XIII., Szt. István krt. 4. III. 1. Tel.: 320-4778, 06-20-496-2223, dr. Virág Péter.

Zuglói zöldövezetben, 13 lakásos társasházban 45 m²-es, konvektor fűtésű, irodának is alkalmas lakás kiadó. 06-70-598-5907.

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbitestület és a Mazsihisz vezetősége megállapodott David Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó fiúgyermekek körülmetélését vállalja. Amennyiben az Ön családjában ilyen szimchá (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbiságon a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbitestulet@mazsihisz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermeket Ábrahám szövetségébe felvehessük.

Kereskedő és **becsüs** ügynökség hagyatékot, gyűjteményt ad-vesz. Tel.: 06-30-928-7792.

Könyvnyomtatás, füzetkészítés, színes nyomtatás, plakátnyomtatás. Messinger: 315-0264.

KASTÉLYOK BERENDEZÉSÉHEZ vásárolok nagyméretű és kisebb festményeket, **EZÜSTTÁRGYAKAT,** 12 személyes evőeszközkészletet, cukordobozokat, gyertyatartókat, tálcákat stb. Kovács Margit és Gorka kerámiáit, herendi, meisseni, Zsolnay porcelánokat, régi álló-, fali- és asztali díszórákat, antik, barokk bútorokat, tabernákulumot, szekretert, reneszánsz dolgozószobát, bronz-, fa- és márványszobrokat veszek. (Hibásakat is.) Teljes hagyatékért első vevőként a legmagasabb árat fizetem, **KÉSZPÉNZBEN.** Díjtalan kiszállás, értékbecslés, vidékre is. **ÜZLET: I. KER., BATTHYÁNY U. 10.** (Mária térnél). **TEL.: 201-6188, 06-20/323-4104.** E-mail: kastelyberendezese@t-online.hu

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Újlipótvárosban garzonlakás turistáknak kiadó. Tel.: 226-4109.

Tóratekercsek, tfilinek és mezüzék számítógépes ellenőrzése és javítása. Farnadi-Jerusálmi Márk. Telefon: 06-70-932-8275, e-mail: sofer@sofer.hu, weboldal: www.sofer.hu

Farkas Zsolt vízvezeték-szerelés, gázkészülék-javítás, lakásfelújítás. Tel.: 242-2028.

Pöttyös bögréjétől a hagyatékáig felvásárolom, szemetét elszállíttatom, lakását utána összetakarítom. Harsányi Ildikó, 06-30-209-3463.

Kárpótlási jegyet, földutalványt legmagasabb áron vásárolok. Azonnali készpénzfizetés. 06-20-575-1411, 334-2620.

Ne hagyja elenyészni képeit! Diáit, negatívjait, családi albumát, fotóit, régi videofelvételeit nézze a saját televízióján, számítógépén, 1 DVD-lemezen az összes emlék, dokumentum megőrizhető, ajándékozható. Bánki Miklós, **06-30-992-1549 (telefonszám-változás!),** www.bmfilm.hu

Rákóczi út elején csendes, egyszobás, összkomfortos lakás igényes turistáknak vagy hosszú távra kiadó. Tel./fax: 351-1615.

Takarítást és idősgondozást vállalok. Beszélek ivritül, értek a kóser háztartásvezetéshez. 06-20-213-1458.

Órajavítás, antik órák teljes restaurálása, esetleg oda-vissza szállítással. Órák, elemek, csatok, óraszíjak (erős csuklóra is) nagy választékban. Tel.: 06-70-505-5620, napközben. VII., Garay u.–Murányi u. sarok, a Garay térnél. Jung Péter. Web: www.jungoras.hu

Antik csillárok javítása, vétele, eladása. 321-2972. Bp., Hevesi S. tér 3.

Újlipótvárosi, Szent István parkhoz közeli, három és fél szobás, 96 m²-es lakás eladó rendezett házban. 06-30-594-7359.

Idősgondozást, gyermekfelügyeletet vállalok. 06-30-224-3718.

A VII. kerület egyik legpatinásabb részén, a Nagydiófa utcában, liftes, felújított házban eladó egy 96 m²-es, III. emeleti, utcai, erkélyes, 2 + 1/2 szoba + hallos lakás. Ár: 28 millió Ft. 06-30-250-4317.

Kezdd az évet Izraelben! A Nadav Sarel nemzetközi mozgalom ismét lehetőséget biztosít Izrael támogatására háromhetes önkéntes munka keretében, 2010. január 3-tól 24-ig! Jelentkezés: lljano@freemail.hu vagy 06-20-233-8454.

Neobarokk stílusú ülőgarnitúra, valamint 2 db tálalószekrény eladó. 06-20-440-4862.

Idős ember gondozását vállalom, bentlakással is. 06-53-314-433.

Keresek Tel-Avivban élő, magyarul beszélő tornatanárnőt, gyógytornászt, tothlivia.aviva@freemail.hu

Idősek, gyermekek felügyeletében, kísérésében, ügyintézésben, bevásárlásban segítene diplomás házaspár. 06-30-851-8864.

HÁZASSÁG

18 év tapasztalatával várom önt, amennyiben társra vágyik. Az emberi sorsok segítése, a társkeresés számomra hivatás. Nyugdíjasoknak kedvezmény. Elérhetőségeim: Györgyi asszony, 326-5989, reggel 8–10-ig, este 20–22-ig. E-mail: gyorgyi11@vivamail.hu

Zsidó szellemiségű, nem dohányzó társat keres 65 évesig egy 60 körüli, jelenleg Németországban élő, de Pestre települő angoltanárnő, 170 cm magas, sportos, zenét, színházat kedvelő, de nem megalkuvó természetű. Tel.: 00-49-177-971-9157.

Egyedül élő, független, gyermektelen, művelt, jószívű, 80 éven felüli úrral megismerkednék társaként. Én 73 éves vagyok. Tel.: 06-20-416-9045, 06-48-311-212.

61/175/80, nyugdíjas, magányosan füstölgő, különélő férfi keres 45–55 év közötti, hasonló élethelyzetű és érdeklődésű (art film, színház, muzsika), csinos nőt. Autóm, jogsim, ingatlanom, számítógépem nincs. No: ezotéria, horoszkóp, természetgyógyászat, barkács, bulvár, gagyi! Yes: Bach, Tolsztoj, Arany, Radnóti, Van Gogh, Scotch, étterem, utazás. 06-30-459-3386.

76 éves, rendezett körülmények között élő férfi társat keres Vácról. „Juda" jeligére a kiadóba.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829
E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu
Főszerkesztő:
Kardos Péter
Olvasószerkesztő:
Gábor Zsuzsa
Kiadótulajdonos:
Mazsihisz
Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 3120 Ft
Külföldre 5760 Ft/év
USA és Izrael: 6240 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám:
11707024-22118480
OTP SWIFT kód:
(BIC) OTPVHUHB
IBAN:
HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacsekk: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes zöldszámon.
Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomtatás:
VESZPRÉMI NYOMDA ZRT.

ISSSN 0133-1353

Programajánlat

NOVEMBER

Budai Micve Klub
(II., Frankel Leó út 49.)

7. (szombat) 19.00: „Mint észrevétlenül álomba hull az ember" címmel zenés irodalmi összeállítás Radnóti Miklós műveiből. Fellép: Garai Róbert színművész, Deme-Farkas Rita (fuvola), Hölzer Viktória (csellő), Dara Vilmos (ritmushangszerek), Sólyom Tamás (akusztikus gitár).

14. (szombat) 19.00: „Oly korban éltem én..." Kertész Ákos Kossuth-díjas író önálló estje Radnóti Miklós születésének 100. évfordulója alkalmából.

21. (szombat) 18.00: A klub vendége Gréczy Zsolt újságíró, a Gyurcsány-kormány egykori kommunikációs főtanácsadója. Beszélgetőtársa: Kozma Levente.

24. (kedd) 16.00: WIZO-ülés.

28. (szombat) 19.00: Klubest. Filmvetítés, csevegés, kávé, tea. Ez alkalommal A Rashevski tangó című színes, feliratos, romantikus alkotást tekinthetik meg kedves vendégeink.

Spinoza Ház
(1074 Budapest, Dob utca 15.)

5. (csütörtök) 19 óra: Breiner Tamás mentalista estje.

7. (szombat) 19 óra: Magyar Bokácsia.

8. (vasárnap) 19 óra: Magyar Bokácsia.

9. (hétfő) 19 óra: Bel-Villon-gás XXI.

10. (kedd) 19 óra: Bächer Iván és Gyabronka József estje.

11. (szerda) 19 óra: 16. zsoltár, Volt egyszer egy színház...

12. (csütörtök) 19 óra: Egyperces szerelmek.

14. (szombat) 19 óra: Ephraim Kishon írásai alapján: A színház kész kabaré.

15. (vasárnap) 19.30: Orosz-zsidó dallamvilág.

16. (hétfő) 19 óra: Sándor György humoralista estje.

17. (kedd) 19 óra: Popper Péter estje.

18. (szerda) 19 óra: Márai Sándor: A négy évszak.

23. (hétfő) 18 óra: Lélek-Kontroll Klub.

24. (kedd) 19 óra: V.I.P. és mások.

26. (csütörtök) 19 óra: Popper Péter estje.

28. (szombat) 19 óra: Garas Dezső estje.

29. (vasárnap) 19 óra és 21 óra: Címzett ismeretlen.

Hírek, események röviden

– **Sírkőavatás.** A Kozma utcai temetőben avatták fel *Fruchter Sándorné* (Zugló) síremlékét. A vallási közéletben népszerű *Fruchter Sándor* mellett ott volt *Frölich Róbert* főrabbi, *Fekete László* főkántor, valamint a rokonok, barátok és tisztelők. *Kardos László* kántor gyászzsoltára után *Kardos Péter* főrabbi emlékezett meg az elhunytról, akit férjén kívül testvére és fia gyászol.

– **Adományok.** Doboz István a Szeretetkórház javára 80 000 Ft-ot adományozott. Szegő László 70 000 Ft-ot küldött a Szeretetkórház betegeinek. Schlesinger Éva az újpesti otthon részére a családja nevében 20 000 Ft-ot adományozott.

– **Az Alapítvány** a Szeretetkórház Műszerezettségének Fejlesztésére ezúton köszöni a támogatást, amely az szja 1%-ának átutalásából segítette munkáját. Az összeg rendeltetés szerinti felhasználása megtörtént. A kuratórium.

– **Holokauszt Emlékközpont.** Cím: Budapest IX., Páva utca 39. Nyitva: hétfő kivételével naponta 10–18 óra között. Telefon: (1) 455-33-33. Honlap: www.hdke.hu. E-mail: info@hdke.hu

IMAIDŐK

Templomok	Péntek este Nov 6.	Szombat reggel Nov 7.	Péntek este Nov 13.	Szombat reggel Nov 14.
Hősök	17.00	9.30	17.00	9.30
Frankel L. út 49.	17.30	10.00	17.30	9.00
Hegedűs Gy. u. 3.	16.10	9.00	16.00	9.00
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	17.30	9.00	17.30	9.00
Thököly út 83.	17.30	9.00	17.30	9.00
Hunyadi tér 3.	16.10	9.00	16.00	9.00
Bethlen tér 2.	17.30	9.30	17.30	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	16.10	8.00	16.00	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Bérkocsis u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	16.10	8.00	16.00	8.00
Alma u. 2.	16.10	8.00	16.00	8.00
Kórház (Amerikai u. 53.)	16.10	7.30	16.00	7.30
Páva u. 39.	18.00	9.00	18.00	9.00
Dózsa Gy. út 55.	17.00	9.30	17.00	9.30
Berzeviczy u. 8.	16.10	9.00	16.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.00	9.30	18.00	9.30
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Dessewffy u. 23.	16.10	9.00	16.00	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		8.45		8.45
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	17.00		17.00	
Vidéken				
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	17.00		17.00	
Vác (Oberlander Endre tér 1.)	17.00		17.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	17.10		17.00	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	17.00		17.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	17.00	9.00	17.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	16.10	8.00	15.50	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	16.10	8.00	15.50	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	17.00	8.00	17.00	8.00
Pécs (Fürdő u. 1.)	17.30	10.30	17.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	17.00		17.00	
Szombathely	17.00		17.00	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	17.00		17.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	17.00		17.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	17.00		17.00	

NAPTÁR

November 6. péntek	Chesván 19.	Gyertyagyújtás: 4.01
November 7. szombat	Chesván 20.	Szombat kimenetele: 5.06
November 13. péntek	Chesván 26.	Gyertyagyújtás: 3.52
November 14. szombat	Chesván 27.	Szombat kimenetele: 4.58

Újholdhirdetés

Megújult a budai zsinagóga

A nagy múltú és nemcsak a budai zsidóság által látogatott zsinagógát az 1880-as állapotoknak megfelelően, korhű módszerekkel restaurálták. A Komjádi uszoda szomszédságában, egy százéves polgári ház belsejében megbújó, különös atmoszférájú imahely hívei mindmáig az eredeti padsorokat használják, amelyek az elmúlt 121 év folyamán teljesen megkoptak. A közösség vezetői régóta tervezték templomuk felújítását, de eddig nem állt rendelkezésükre elég pénz az eredeti állapot visszaállítására. A munkálatok során eltávolították a padokról a többrétegű festéket, és a korabeli leírásokban szereplő szerves pácanyagokkal kezelték le őket. Egy idős székely asztalos varázsolta újjá a sokat látott széksorokat. A mestert hét jelentkező közül, átlátható módon, pályáztatással választották ki. Már végzett hasonló munkákat, és csapatával együtt nagyon élvezte a nem mindennapi felújítást. Ajándék gyanánt bronzból megcsináltatta az eredeti kulcscímkéket is.

A zsinagóga gyertyánfa padlózata elkorhadt az idők folyamán, és egy beázás miatt vizesedni kezdett. Felszedték, és helyére jó minőségű hajópadlót helyeztek, különösen odafigyelve arra, hogy bírja a terhelést: a gyerekek ugrálását és a körömcipőket. Harmonizál a korábban lerakott gránitszegéllyel.

A zsinagóga falait hófehér „biofestékkel" borították be. A falak ezáltal „lélegeznek", elkerülhető a vizesedés és a salétrom lerakódása. Fából készült karzatuk szegélyeit aranyfüsttel csinosították ki. A mesterek az aranyalapú burkolatot négyzetcentiméterről négyzetcentiméterre ragasztották fel a karzatra, és 30 éves garanciát vállaltak munkájukra. A budai körzet vezetői egyszerű és esztétikus felületek kialakítására törekedtek.

Felújították és megtisztították emléktábláikat és emlékmécses-tartóikat. A padokra bronzszínű, nemesfém névtáblatartókat tettek.

A tervezés és főként az adománygyűjtés bizonyult az előkészítés leghosszadalmasabb részének. A Budapesti Zsidó Hitközség nagyobb összeggel támogatta a munkálatokat. A teljes beruházás nettó költsége 19 millió forint volt. A II. kerületi önkormányzat jelentős anyagiakkal járult hozzá a restauráláshoz, ahogy az Oktatási Minisztérium és a Mazsök is támogatta a projektet. A hívek snóderei, adományai nagy szerepet játszottak a tatarozás sikerében. A jelenlegi nehéz gazdasági helyzetre tekintettel sokan adtak keveset, főként anonim módon, de jöttek nagyobb adományok is.

További terveik között szerepel a hiányos ólombetétes üvegek cseréje. Adományozók már lennének rá, de még keresik a megfelelő üvegesmestert, aki ismeri a zsinagógai ablakkészítéshez szükséges speciális technikákat. Fő céljuk azonban a rendszeres karbantartás, egy kellemes és színvonalas környezet megteremtése.

A Frankel Leó úti templom megújításában nagy szerepe volt a körzet „kiemelten közhasznú" státust elnyert – azaz 1 százalékok gyűjtésére is jogosult – alapítványának, amely a hitélet támogatására és a felújításokhoz szükséges anyagiak összegyűjtésére jött létre.

Szilágyi Iván Péter

Halálozások

Fájdalommal tudatjuk, hogy *Deák Tiborné Heller Margit* 89 éves korában elhunyt. Gyászolják: családja, rokonai, barátai. Temetésén *Kardos Péter* főrabbi és *Kardos László* kántor búcsúztatták. *(x)*

Radnóti Miklós öröksége

2006 októberében meglátogattuk Jeruzsálemben az építészetileg, de főleg esztétikailag monumentális remekművet, az új holokausztmúzeumot. Végtelen, cikkcakkos folyosója a zsidóság sorsát szimbolizálja a gyűlölettel és üldözésekkel teli tizenhét évszázad igája alatt, a napimádó „Nagy” Konstantintól Hitlerig. A kiállítás aránytalanul csekély része foglalkozik a vészkorszak rövid, de talán egyik legtragikusabb fejezetével, az 1944–45. évi magyarországi apokalipszissel. Egy rosszul megvilágított, elrejtett sarokban felfedeztem Radnóti Miklós fényképét héber és magyar nyelvű, nehezen olvasható életrajzával és az 1946-os évben exhumált holttestét burkoló esőkabát zsebében megtalált, utolsó kilenc versét tartalmazó noteszének fénymásolatával, a Hetedik eclogánál kinyitva. Hazaérkezésem után nem sokkal New Yorkból felhívtam özvegyét, hogy beszámoljak a fenti benyomásokról. A válasz és annak hideg, megvető hangneme meghökkentett. Később, miután újragondoltam a beszélgetést, rájöttem, hogy nem kellett volna meghökkennem a válaszon: „Én katolizáltam. Nincs semmi közöm hozzájuk.”

* * *

Évek óta foglalkoztat ennek a renegát versírónak a sorsa, aki utolsó költeményeivel magasztosult világirodalmi poétává. Mi keresnivalója van Radnóti Miklósnak a zsidó holokauszt szentélyében? Neki, aki „botcsinálta közösségnek”[1] tartotta a zsidóságot; aki tudta[2], hogy mit jelent neki az a táj, ahol a bakterház előtt piros zászlóval a kezében áll a bakter, s „üzen”, hogy a deportált zsidókkal zsúfolt tehervonat menetrendszerű pontossággal rohanhasson a gázkamrák felé; aki „hazája” és nem saját, még kevésbé megtagadott hittársai sorsán aggódott, a hazáén, melynek már nem volt állampolgára, s amelyet ő olyan lángoló szívvel szeretett, de amely „őt nem szerette”[3]. Az országban ahol élt, egzisztenciája kizárólag zsidó segítségen, adományokon függött. Nagybátyja, Grosz Dezső egy életen át pénzelte. Házassága után méltóságos címet viselő apósánál étkezett feleségével.

A Baumgarten-díjat, amellyel 1937-ben tüntették ki, egy zsidó mecénás alapította, a Lipótvárosi Kaszinó 250 pengős díját pedig szintén egy zsidó orvos adományozta. Nem kapott tanári állást állami iskolákban, de elvetette még a gondolatát is annak, hogy az ország számos zsidó gimnáziuma és polgári iskolái valamelyikéhez nyújtson be pályázatot, „gerincességből”, mivel ő már régen „mélyen katolikusnak”[4] érezte magát. Ugyanebből az okból utasította vissza gyámja, Grosz Dezső feleségének ajánlatát[5], hogy a pesti hitközségnél könyvtárosi vagy valami hasonló állást vállaljon. Utolsó behívásakor viszont kétségbeesetten keresett segítséget ugyanennél a hitközségnél.

A MUSZOE figyelmébe! A képen látható emlékművet a második világháborús munkaszolgálatosok tiszteletére állították Szentkirályszabadján. Lehet, hogy nem csak holokauszt nem volt, de zsidó munkaszolgálatosok sem voltak?

Napló, 1942. szeptember 11. (Waldapfel Imre biztatására munkaszolgálata idején elment az élesdi ortodox templomba, hogy megnézze az érdekes kárpátaljai zsidó szertartást): „Nagy csalódás, új, csúf kis templom, néhány tincses gyerek és zsidó sivárság, unalom. Este újra bombázzák Pestet”[6] – írja.

Azután Bor következik. Egyik levelében arra kéri feleségét, hogy küldjön egy pár beszegett fehér karszalagot. Borban oltalma alá veszi dr. Junger József[7], a Magyar Cionista Szövetség fiatal alelnöke, aki a „fehér karszalag” miatt érzett gyanúja ellenére mindent elkövet, hogy az adott körülmények között elviselhetővé tegye a költő életét. Dr. Junger József elejét vette annak is, hogy Radnótit – akárcsak egyszer is – „kikössék”.

Amikor kiüríteni kezdték a tábort, a végkimerülésig elcsigázott Radnótinak sikerült bejutnia az „első lépcsőbe”. Minél hamarább haza akart jutni. Halálmenet. Az irgalmat hirdető vallás irgalmatlan hívei ütik, verik, ölik Jézus vallásának követőit. Radnóti már nem tud gyalogolni. Huszonegy társával együtt felteszik egy szekérre, két magyar katona kíséretével. Kényelmetlen terhüktől igyekeznek megszabadulni, mivel egyetlen kórház sem hajlandó felvenni ezeket a zsidókat. Győr után pár kilométerre, Abdán megállnak. Egy paraszttól szereznek ásókat. A zsidókkal, akik még tudnak valamit dolgozni, megásatnak egy nem túl mély gödröt. Puskalövés veri fel a falu és környékének csendjét. Két év múlva, 1946 júniusának végén kiásták az abdai tömegsírt, amelyben megtalálták Radnóti földi maradványait...

* * *

Ezzel elkezdődött valami, amit sem ő, sem felesége nem kívánt. Utolsó verseivel örökre szóló, ércnél maradandóbb emlékművet emelt a mártírhalált halt zsidó munkaszolgálatosoknak, akiknek kifakult karszalagjairól immár nem lehet megállapítani eredeti színüket, hogy sárgák voltak-e vagy fehérek, hogy beszegettek voltak-e vagy szélük foszladozott.

Aminthogy Petőfi neve örökre össze van kötve Segesvárral, ahol elesett, vagy az ismeretlen Radetzky marsall neve Johann Strauss lelkes indulójával, úgy fonódik össze Radnóti neve a zsidó munkaszolgálatosok sorsával.

Hogy egy jövő nemzedék hogyan fogja felmérni Radnóti életét és munkásságát, azt mi nem tudhatjuk. Az viszont kétségtelen, hogy a Hetedik eclogát, az À la recherche című versét, a Razglednicákat mindenütt és minden korban olvasni fogják. Mikor majd a költő nevét idézik, akkor azt is hozzáfűzik, hogy zsidó munkaszolgálatos volt, amikor megölték. És vagy hozzáteszik, vagy se, hogy akkor már vallást cserélt...

* * *

Radnóti Miklós természetes halállal halt meg. Abban az időben természetes volt, hogy egy megölt zsidót sebtében ásott gödörbe dobjon egy nem zsidó. Ezért kellene minden holokausztmúzeumban méltóbb helyre tenni a képét a fenti magyarázattal, tekintet nélkül felesége, Gyarmati Fifi állásfoglalására.

Dr. Berczeller Imre
New York

(Izraeli Szemle)

---

[1] Radnóti Naplója. Levél Komlós Aladárnak. 1942. május 5. „Még szociálisan is csupán botcsinálta közösségnek ismerem a zsidóságot.

[2] „Nem tudhatom...” Költemény:
„s mi föntről pusztítandó vasút, vagy gyárüzem
az bakterház s a bakter előtte áll s üzen,
piros zászló kezében...” 1944. január 17.

[3] „Radnóti szerette ezt az országot – az ország nem szerette őt.” Kun Miklós megjegyzése. Irodalmi Szemle, 1984. január 26, 177. old.

[4] „Mélyen katolikus léleknek tartom magam, talán Professzor Úr is annak tart.” Levél Sík Sándornak. Napló. 1942. január 26. 205. old.

[5] In: Ferencz Győző: Radnóti Miklós élete és költészete. 305. old.

[6] Napló. 1942. szeptember 11. 231. old.

[7] Gervai Sándor: Anat istennő virágai. Jeruzsálem, 1959. Radnóti Miklós. 163. o.

Dohány

A 150 éves zsinagóga homlokzatának egy részlete Herzl Tivadar emléktáblájával

Kék és fehér

A sivatagra leszáll az éj
Mélykék kárpitot hasít a busz
Holnap megint ragyog a kék
Fehér felhőket ölelve körbe
Alatta a tenger
Holttá nyilvánítva, pedig él
Vize fénykék
Sója hófehér:
„Káchol völáván”
Kék és fehér
Váltja a homok
Meleg kenyérszínét
Kék és fehér
Megtalált színeim
A Negev homokja
Megtalált aranyam
Kékfehér kincseim
Aranyban úszó varázslat
Köszönöm Teremtőm, hogy
Megtaláltam
Köszönöm, hogy
Itt lehetek újra
A földemen.
A földemen?

Sándor Judit